دەم و وەرزێن سالێ دگوتنێن مەزناندا

فارس تاهر محو

پوختە:

لدویف ئامارێن نوی و سەردەمی،٧.٨ ملیۆن جۆرێن ڕوەک و ئاژەڵ گیانلەبەرا یێن لەسەر عەرد ی دژین،مرۆڤیش جورەکەژڤێ ژمارێ، ڕێژا وان دناڤ ڤان جوراندا دگەهیتە ٠.٠١%. لپەی ئامارا ٢٠٢١ ژ مارەیمرۆڤان دجیهانێدا یا گەهشتییە٧.٨٤٦ ملیار کەسان.زێدەبوونا مرۆڤان بڤێ لەزێ لسەرحسێبا نەما نا جۆرێن دیترە،بەلێ نەمانا هەر جۆرەکی ئاماژەیە بو ژناڤ چوونا مرۆڤان. ئەڤە وێ یەکێ بومە خویا دکەت کو هەژمارتن دەستنیشانکرنا ژماران و ئامار،دژیانامروڤاندا زورا گرنگ و بسەنگە، هەر ژکە ڤندا مروڤان پێنگاڤێن هاڤێتی بو دیارکرنا دەمیدەستپێک و دویوماهیکا دیارکرنا دەمی ژلایێ مروڤ ان ڤە ڤەدگەریێتەڤە بو رویدان وبویەرێن سروشتییێن مەزن، نە تنێ مروڤان هەولا زانین و دویفچوونا دەم و گەاڤن کرییە، لێزور ژ گیانلەبەرێن هەوڤی ژی، هەولدایە خو دگەل کەشو هەوایێ دەڤەرێ رابینن وبگونجینن دا توڤ و توخمێ وان نەبرییێتن، نەمازە فرندەو پەرەندێن کوچەرو مشەختییێن گەرمیان و کویستانان دکەن، ژ کەڤندا بابلیان لپەی زڤرینا هەیڤێ ب ١٢ دوزدە جاران وهەلاتن و وندابوونا وێ هەر جارەکێ ٢٩_٣٠ شەڤ و روژ ڤەدگێشان، د هەرچ وار وەرزێنسالێدا روژ و شەڤ ب ٢٤ دەمژمێران مەزندەکرو دەمژمێر ب ٦٠ شێست چرکانمەزندەکریە « سال، وەرز، هەیڤ، حەفتە، رۆژ، شەڤ،دمژمێرو، چرکە» هاتن دیارکرن،لپەی ڤێ یەکێ چەندین روژ ژمێر و سالنامەهاتن دروستکرن

وەک ٤ چوار جورن« روژمێرا روژێ، روژمێرا هەیڤێ، روژ ژمێرا هەیف و روژێ، روژمێراگوهیرک» دەیفدا روژژمێر هاتینە پولینکرن بسەر چوارخالاندا «روژژمێرن کەڤن، روژژمێرن ئولی، روژژمێرن کەڤنە شوپی، ژرژمێرن تازەو نوژەن»

روژژمێرن کەڤن:

١- روژژمێرا مسرێ یا روژێ

٢- روژژمێرا بابلیان یا هەیڤێ

٣- روژژمێرا یونانیان یا هەیڤێ

٤- روژژمێرا مایا ئازاتیک یا ئولی و روژێ

٥- روژژمێرا رومیا یا روژێ

روژژمێرێن ئاینی و ئولی:

١- روژژمێرا مەسیحیان یا هەیف و روژان

٢- روژژمێرا ژمێرا جوهییان یا روژێ

٣- روژ ژمێرا قبتیان یاروژی

٤- روژژمێرا موسلمانان یا هەیڤی

روژژمێرێن کەڤنه شوپی

١- روژژمێرا چینی یا هەیف و روژی

٢- روژژمێرا هندیان یا هەیف و روژی

روژژمێرێن نوژەنلپەی ڤان هەمی جورێن روژمێران و سالنامان چەندین روژ ژمێرو سالنامێن جوراو جورهاتنه دروستکرن هەر مللەتەکی لدویف بویەرو رویدان و زانینا زانایێن خو روژمێردروستکرن، کو جیاوازی یا دناڤبەرا وانداو دیارکرنا دەستپێکا شەڤ ورژاندا هەی.

لێ بەهرا هەرا زورا وان سال کریه دوو بەش یەک گەرم و یادن سار هەروەسا چوار وەرزودوازده هەیف و چوار حەفته، سال کرییه ٣٦٥ روژو.هەر چوار سالان جارەکێ سال دبیته٣٦٦ روژ.کوردژی کو مللەتێکێ کەڤناره خوەی دیروک و سالناما کوردیا خویه، میناکی سالنامازاینی و مشەختی یا هەتاڤی لدویف زڤرینا گویا عەردی لدویف گویا هەتاڤێ حسێبدکەن،کو «٣٦٥» روژو شەش٦ دەمهژمێرن، ڤەدگەرییێتەڤه بو وێ روژا شاهێ مادیان « هووەخشتەر» دەستهەلاتا ئاشوریان ل شارێ نەینەوا نێزیک موسل کو پایتەختائاشوریان بوو بشەرەکێ گران هەرفاندی و ژناڤبری.

٧٠٠ حەفت سەد سالا بەری ژدایکبوونا پێغەبەر عیسایێ مریەمایێ سلاڤێن خودێلسەربن،ئەڤ سەرکەفتنه کریه یێکەم روژا سالناما کوردی، لێ زور ژ دیروکڤان وحسابدارێن کوردا دبێژن بەری ڤێ یێکێ کوردان حسابدار هەبوونه چونکو وان ل دەردورێشکەفتا شانەدەر دەست بژیانێ کریەو هەولا کەهیکرنا گیانلەبەرو کومکرنا گژو گیا کرییەو هەروەسا خودانێن جهێن دیروکینەوەک حەسنکێف و هەولێرو،هەول ددەن کو روژا نەورز روژەک دیروکیەو گورینا کەش وهەوایه بکەنه سەرسالا کوردی، زور جاران ژی بویەرێن سروشتی بوونه ناڤێن سالانوەک« سالا کولبێ، سالا بەفرا ستویر، سالا مرنێ، سالا کولی»هەروەسا کوردان بدرێژاهیا ئەزمونێن ژیانێ دەمێ وەرزێن سالێ دیارکرینه و رەنگڤەدایه دناڤا لاوک حەیرانوک پیرەپایزوک ستران و پەندێن پێشیناندا،ناڤێن هەیف و سال ووەرزو روژان بکارئینانه.

کوردان دەیان پێشبینیکرنه بو گورانا کەش و هەوای و هاتنا بەفرو باران و بەرزبوونکێمبوونا پلێن سەرماو گەرمایێ،ب کوچا فرندان و شینبوونا بەشەک ژ گژوگیان،میناکی دەمێ کوچا قولنگان ژ گەرمیانان بو کوێستانان یان بەروڤاژی، یان سەربوروسەرپێهاتیێن کەڤن لسەر ڤێ یەکێ هەنه، وەک « چیچکێ ویتانی تەژ حسابێ نەزانیمالا خو خرابکر،یامن ژی سەردانی»لپەی ئەزموونێن ژیانێ زور پەیدو سەربور ژ سروشتی و گیانلەبەران وەرگرتینه ژبوشارەزابونا دەم و گاڤ و هاتن و چونا بەفرێ و باو بارانان.دەمێ ل زستانان مژ کەفتەگەلیا دبیته خوشی بتایبەت ل بهاران دەمێ بەفرا پان بیت زوی دچیته ڤە، بەفرا هویر خودگریت.ئەڤەو دەیان نیشان و بویەرێندن.

1. زێدەبوونا زرکێت و ساتانگان ل وەرزێ هەڤینێ،هێماو ئاماژەنه بو وێ یەکێ کوزستانەکا سارو سۆرو سەقەمە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

2 . هاتن و چونا تەیر و تەوالا، ل عەسمانی ژگەرمیانان بو کویستان و بەروڤاژی، بتایبەتقولنگ و رەشوە هێماو نیشانەنە ژبو گورینا کەش و هەوایێ سارو گەرم.

3 . هەبوونا گەرمەکا زور ل هاڤینێ هێماو نیشانەنە بو زستانەکا سارو بباران.

4 . باو هورێ ل زستانان نیشانە ژبو باران و زریانا.

5 . ل زستانێ دەمێ ئاسمان سافی بو ژ ئالیێ قیبلێڤە، با هات بزانە دەمەک کورت یانبەفر یان باران دهێت.

6 . ئەگەر ئێڤاریان ل زڤستانێ چیچکان چیوە چیو کرو تێک هاتن چوون، روژەکا نەخوشو تنگژیا دبیت.

7 . هەروەسا برێکا ستێران حسابداران دەستنیشانا دەمی کرییە وەک ستێرێن « کاروانکوژێپێرو، تەرازی، گەلاڤێژ»

هەروەسا ناڤێن وەرزو مەهێن سالێ دناڤا پەندێن کوردیدا بکار ئینانە وەک ناڤێن وەرزان« هەچی روژا بارانە، ئەوێ روژێ زستانە، ماستێ بهارا بدەنە علەتدارا، ماستێ پایزا بدەنەعەزیزا، زستانا ئاگر و ئەز، هاڤینا رەزو پەز»د هەمان دەمدا ب دەیان پەندێن جوان لسەرناڤێن هەیڤان و شەڤ و روژان هەنە وەک«

بارانێن کانوینا
دگرن قانوینا
بەروژکێت رەشەمێ
خوشترن هەمی دەمێ

تاڤیەکا بارانا نیسانێ
باشترە ل ملکێ خوراسانێ

هەگەر خزیران خنزری
چشتەک خو لبەر ناگری
بێجگە بەلگێ چولی و مێوا تری

هژدەی شاتێ
گەرتێ و باتێ
ئاشێ عنتەر ئارڤێداتێ

ئیلونێ بسەڤییا چوونێ

تەباخێ گوری دچیت ژئاخێ

یارەبی هەیڤێت گولانا
تو نەدێ تەڤیکێت بارانا

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

پەزکۆکێت کویڤی ێن لبەر زانا.
ما بەینا تیرمەھ و تەباخێ
تری کەفتە مشتاخێ.

مەها گولانێ
توی کەفتنە کولانێ

هەژدەی ئاداری
نەگرە لبهاری
هەتا بیست و چواری

چریا پاشی
دارو وەشی

لپەی ڤان گوتنێن مەزنان چەندین چیروک و سەربورو سەرپێهاتی هەنە وەک چ چێترە ژباگوردانێ زێر ی:

سەرهاتیا باگوردانێ زێر:

رۆژەکێ پاشایێ میرگەها ئامێدیێ ڤیا زانا و ئاقلدارێن خو تاقیبکەتەڤە (جەربینیت) دەمنزیکی بهار ێ بو،باگوردانەک ژ زێری چێکر دانا نیڤەکا دیوانێ ئێک ئێکە ژ زانا و ئاقالدارێت خو پرسیدگوت کی دزانیت ڤی وەختی بهایێ قیمەتا ڤی باگوردانی چەندە کەسێ نەزانی وعیسێ ژی یێ ل پاشایی سلبوی.پاشی بەلاڤبوونا ڤێ پرسیارێ عیسێ گوتە مروڤەکێ هە ژارٍ هە رە دەف پاشایی وبێژێ ئەز دزان. مروڤێ هە ژار گوتەعیسێ چ بێژم دا پاش باوەر بکەت. عیسێ گوت بێژە:
(تاڤیەکا بارانێ ناف بەرا ئادارێ و نیسانێ چێترو ب بهاترە ژ هە می مالێ هندستانێ وباگوردانێ نیڤا دیوانێ)کابرایێ هەژار چو دەف پاشایی و ئەف بەرسفە دا پاشیی، پاشی ئەو هە ژار خلات کر وگوتێ تە بخو زانی یا ئێکی بوتە گوتیە کابرایێ هە ژار راستی گوت کو عیسێ دەلا بوگوتیە کەیفا پاشای هات و فرێکر عیسێ ئینا دەف و خو پێک هاتن ل وێ رۆژە هە تا ئەڤروڤێ گۆتنێ دبێژن:

(تاڤیەکا بارانێ نافبەرا ئادارێ و نیسانێ
چێترە ل هە می مالێ هندستانێ
و باگوردانێ نیڤا دیوانێ)

بچەند رەنگێن دی هاتیە گوتن.
چێترە ل زێرێ هندستانێ
چێترە ل مالێ خورسانێ.

ژبو وەرزێن کو ژیان تێدا یا سەخت و دژوارە وەک زستانێ و هاڤینێ ژبەر گەرمایێسەرمایێ چەند روژبخو دیارکرن

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

وەک دیارکرنا زڤستانێ و روژێن دژوار بناڤێ گریان

گرییێن سالێ

دوو چلە هەنە

دڤان چل روژاندا هندەک روژ ددژوارن و دەم بو هاتیە دیارکرن ناڤ لێنایە گرێ.

١- چلێ گەرمێ ل هاڤینێ « ٤٠ » رۆژە.

٢- چلێ سەرمایێ ل زڤستانێ « ٤٠ » رۆژە.

زڤستانا ناڤ مزویریان ١٢٠ سەدوو بیست روژن دکەت ٤ چوار مانگ
چل چلەنە، چل پێش چلەنە چل پاش چلەنە.

١- سەرێ چلەی

٢- پیتو پاڤ

هەلبرین پیت و پاڤە
سالێ پالێ خو داڤە

٣- گەلاڤێژ

گریا گەلاڤێژێ
لاوا دبێنیت سەر تاتێ نڤێژێ

٤- ستێرەزەرکا سەرێ نیسانێ

ستێرەزەرکا سەرێ نیسانێ
دیا مەزن ببەنە قوینە بانێ

٥- کریا گیسکی

ترم ترم کانوینێ
بەز هندە بەردەرێ قوینێ

٦- زیپە

زیپەمە زیپە دارم
گەربارم یان نەبارم
ئەز هەرا سارم

٧- بێندلخە

بێندلخە
ناچیت بێ تلخە

٨- گولێنا نێری

٩- روژ ڤەگەریان

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

١٠- شەرو تەرازی

١١- کەپرەشین

١٢- عنتەر

عنتەرە یێ ژمالا خو درکەڤیت یێ کەرە

١٣- ئەیهوت

ئەیهوت ئەیهوت

بابێ کور فروت

دا ب دارو بەرخودا سوت،

دایێ کچ فروت

دا بکەزان و کەلوت.

١٤- خدر نەبی

کوردان دەم و گاڤێن ڤان گریان دیارکرینە دزانن کانێ دێ سەقا یێ چەوا بیت یان دێ بەفروباران هێن و چن.دەیان و سەدان پەندێن زێرین لسەر ڤێ یەکێ گوتینە، باپیر بو بابی وبابی بو کوری و کوری بو نەڤی و هەتا روژا ئەڤرو ئەڤ پەندانە دوبارە دبنەڤە دژیاناروژانەدا، خەلک مفای لێدبینیت.دڤێ لێکولینێدا مە نێزیکی « ٢٥٠ » پەندێن پێشینان وگوتنێن مەزنان و «١٤» چاردە چیروک و سەرهاتی سەربورێن باب و باپیران کومکرینە.

پەیڤێن سەرەکی: *دەم و وەر، گوتنێن مەزنان، کەش و هەوا، سالنامە، هەیڤ و روژ*

دەستپێک

گەل پێشڤەچوونا ژین و ژیارا مروڤان، بزاڤا کەهیکرنا پەزی و حەیوانان و چاندنا دەخلو دانی پێکئینانا خێزانێ، مروڤان بیر ل دەم و گاڤێن سەرماو گەرمایێ کرییە ژبو خوگونجاندنێ دگەل سروشتێ دەڤەرێ، کوردنژی وەکی هەمی مللەتێن دنیایێ هەول و بزاڤ کرینە بو ناسینا دەم گاڤێن ژیانێ،بتایبەت شەڤ و روژ و گەرماو سەرمان،دەم و گاڤێن کوچ و کوچبەریان و گشتوکالی وچاندنێ، دەیان پەندێن پێشیان سەرهاتی ژ ئەزمونێن ژیانێ بکارئینانە.
دڤێ لێکولینێدا مە نێزیکی«٢٥٠» پەندێن پێشینان و گوتنێن مەزنان و «١٤» چاردەچیروک و سەرهاتی سەربورێن باب و باپیران کومکرینە.

بەشێ یەکێ

سالنامەو جورێن وان:

لدویف ئامارێن نوی و سەردەمی، ٧.٨ ملیۆن جۆرێن ڕوەک و ئاژەڵ گیانلەبەرا یێن لەسەر عەردی دژین،مرۆڤیش جورەکەژڤێ ژمارێ، رێژا وان دناڤ ڤان جوراندا دگەهیتە ٠.٠١%. لپەی ئامارا ٢٠٢١ ژمارەیمرۆڤان دجیهانێدا یا گەهشتییە٧.٨٤٦ ملیار کەسان.زێدەبوونا مرۆڤان بڤێ لەزێ لسەرحسێبا نەمانا جۆرێن دیترە،بەلێ نەمانا هەر جۆرەکی ئاماژەیە بو ژناڤ چوونا مرۆڤان. ئەڤە وێ یەکێ بومە

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

خویا دکەت کو هەژمارتن دەستنیشانکرنا ژماران و ئامار، دژیانامروڤاندا زورا گرنگ و بسەنگە، هەر ژکەڤندا مروڤان پێنگاڤێن هاڤێتی بو دیارکرنا دەمیدەستپێک و دوپوماهیکا دیارکرنا دەمی ژلایێ مروڤان ڤە ڤەدگەرپێتەڤە بو رویدان وبویەرێن سروشتییێن مەزن، نە تنێ مروڤان هەولا زانین و دویڤچوونا دەم و گاڤن کرییە، لێزور ژ گیانلەبەرێن هوڤی ژی، هەولدایە خو دگەل کەشو هەوایێ دەڤەرێ رابینن وبگونجینن دا توڤ و توخمێ وان نەبرییێتن، نەمازە فرندەو پەرەندێن کوچەرو مشەختییێن گەرمیان و کویستانان دکەن، ژ کەڤندا بابلیان لپەی زڤرینا هەیڤێ ب ١٢ دوزدە جاران وهەلاتن و وندابوونا وێ هەر جارەکێ ٢٩——٣٠ شەڤ و روژ ڤەدگێشان، د هەرچوار وەرزێنسالێدا روژ و شەڤ ب ٢٤ دەمژمێران مەزندەکرو دەمژمێر ب ٦٠ شێست چرکانمەزندەکریە « سال، وەرز، هەیڤ، حەفتە، رۆژ، شەڤ،دمژمێرو، چرکە» هاتن دیارکرن،لپەی ڤێ یەکێ چەندین روژ ژمێرو سالنامەهاتن دروستکرن وەک ٤ چوار جورن« روژمێرا روژێ، روژمێرا هەیڤێ، روژ ژمێرا هەیڤ و روژێ، روژمێراگوهیرک «دەیڤدا روژژمێر هاتینە پولینکرن بسەر چوارخالاندا « روژژمێرن کەڤن، روژژمێرن ئولی،روژژمێرن کەڤنە شوپی، ژرژمێرن تازەو نوژەن«

- روژژمێرن کەڤن:

١- روژژمێرا مسرێ یا روژێ

٢- روژژمێرا بابلیان یا هەیڤێ

٣- روژژمێرا یونانیان یا هەیڤێ

٤- روژژمێرا مایا ئازاتیک یا ئولی و روژێ

٥- روژژمێرا رومیا یا روژێ

- روژژمێرێن ئاینی و ئولی:

١- روژژمێرا مەسیحیان یا هەیڤ و روژان

٢- روژژمێرا ژمێرا جوهییان یا روژێ

٣- روژ ژمێرا قبتیان یاروژێ

٤- روژژمێرا موسلمانان یا هەیڤێ

- روژژمێرێن کەڤنە شوپی

١- روژژمێرا چینی یا هەیف و روژێ

٢- روژژمێرا هندیان یا هەیف و روژێ

- روژژمێرێن نوژەن

لپەی ڤان هەمی جورێن روژمێران و سالنامان چەندین روژ ژمێرو سالنامێن جوراو جورهاتەنە دروستکرن هەر مللەتەکی لدویف بویەرو رویدان و زانینا زانابێن خو روژمێردروستکرن، کو جیاوازی یا دناڤبەرا وانداو دیارکرنا دەستپێکا شەڤ ورژاندا هەی.

لێ بەهرا هەرا زورا وان سال کریە دوو بەش یەک گەرم و یادن سار هەروەسا چوار وەرزودوازدەهەیف و چوار حەفتە، سال کرییە ٣٦٥ روژو.هەر چوار سالان جارەکێ سال دبیتە٣٦٦ روژ.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

كوردژى كو مللەتێكێ كەڤنارە خوەى ديروك و سالناما كورديا خويە، ميناكى سالنامازاينى و مشەختى يا هەتاڤى لدويف زڤرينا گويا عەردى لدويف گويا هەتاڤێ حسێبدكەن،كو «٣٦٥» روژو شەش٦ دەمهژمێرن، ڤەدگەريێتەڤە بو وێ روژا شاهێ ماديان « هووەخشتەر» دەستهەلاتا ئاشوريان ل شارێ نەينەوا نێزيك مويسل كو پايتەختائاشوريان بوو بشەرەكێ گران هەرفاندى و ژناڤبرى.

٧٠٠ حەفت سەد سالا بەرى ژدايكبوونا پێغەبەر عيسايێ مريەمايێ سلاڤێن خودێلسەربن،ئەڤ سەركەفتنە كريە يێكەم روژا سالناما كوردى، روژا يەكێ لسەرێ ماناگانەوروزێ دەستپێدكەتن ل ٢١/١ بيست و يەكێ نەورزێ يێكەم روژا سەرسالا كورديیە لێزور ژ ديروكڤان و حسابدارێن كوردا دبێژن بەرى ڤێ يێكێ كوردان حسابدار هەبوونەچونكو وان ل دەردورێ شكەفتا شانەدەر دەست بژيانێ كريەو هەولا كەهيكرنا گيانلەبەروكومكرنا گژو گيا كرييە و هەروەسا خودانێن جهێن ديروكينە

وەك حەسنكێف و هەولێرو، هەول ددەن كو روژا نەورز روژەك ديروكيەو گورينا كەش وهەوايە بكەنە سەرسالا كوردى، زور جاران ژێ بويەرێن سروشتى بوونە ناڤێن سالانوەك« سالا كولبێ، سالا بەفرا ستوير، سالا مرنێ، سالا كولى«

هەروەسا كوردان بدرێژاهيا ئەزمونێن ژيانێ دەمێ وەرزێن سالێ دياركرينە و رەنگڤەدايە دناڤا لاوك حەيرانوك پيرەپايزوك ستران و پەندێن پێشيناندا،ناڤێن هەيڤ و سال ووەرزو روژان بكارئينانينە.

كوردان دەيان پێشبينيكرنە بو گورانا كەش و هەواى و هاتنا بەفرو باران و بەرزبوونكێمبوونا پلێن سەرماو گەرمايێ، ب كوچا فرندان و شينبوونا بەشەك ژ گژوگيان،

ميناكى دەمێ كوچا قولنگان ژگەرميانان بو كوێستانان يان بەروڤاژى، يان سەربوروسەرپێهاتيێن كەڤن لسەر ڤێ يەكێ هەنە، وەك « چيچكێ ويتانى

تەژ حسابێ نەزانى

مالا خو خرابكر، يامن ژێ سەردانى«

لپەى ئەزمووێن ژيانێ زور پەندو سەربور ژ سروشتى و گيانلەبەران وەرگرتينە ژبوشارەزابونا دەم و گاڤ و هاتن و چونا بەفرێ و باو بارانان.دەمێ ل زستانان مژ كەفتەگەليا دبيتە خوشى بتايبەت ل بهاران دەمێ بەفرا پان بيت زوى دچيتەڤە، بەفرا هوير خودگريت.ئەڤەو دەيان نيشان و بويەرێندن.

١- زێدەبوونا زركێت و ساتانگان ل وەرزێ هەڤينێ، هێماو ئاماژەنە بو وێ يەكێ كوزستانەكا سارو سۆرو سەقەمە.

٢- هاتن و چونا تەير و تەوالا، ل عەسمانى ژگەرميانان بو كويستان و بەروڤاژى، بتايبەتقولنگ و رەشوێلە هێماو نيشانەنە ژبو گورينا كەش و هەوايێ سارو گەرم.

٣ - هەبوونا گەرمەكا زور ل هاڤينێ

هێماو نيشانەنە بو زستانەكا سارو بباران.

٤ - باو هورِ ل زستانان نيشانە ژبو باران و زريانا.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەكولينێن كوردى

٥- ل زستانێ دەمێ ئاسمان سافی بو ژ ئالیێ قیبلێڤە، با هات بزانە دەمەک کورت یانبەفر یان باران دهێت.
٦- ئەگەر ئێڤاریان ل زڤستانێ چیچکان چیوە چیو کرو تێک هاتن چوون، روژەکا نەخوشو تنگژیا دبیت.
٧- هەروەسا برێکا ستێران حسابداران دەستنیشانا دەمی کرییە وەک ستێرێن « کاروانکوژ،پێرو، تەرازی، گەلاڤێژ«

هەروەسا ناڤێن وەرزو مەهێن سالێ دناڤا پەندێن کوردیدا بکار ئینانە وەک ناڤێن وەرزان« هەچی روژا بارانە، ئەوێ روژێ زستانە، ماستێ بهارا بدەنە علەتدارا، ماستێ پایزا بدەنەعەزیزا، زستانا ئاگرو ئەز، هاڤینا رەزو پەز» د هەمان دەمدا ب دەیان پەندێن جوان لسەرناڤێن هەیڤان و شەف و روژان هەنە وەک »

بارانێن کانوینا
دگرن قانوینا

بەروژکێت رەشەمێ
خوشترن هەمی دەمێ

تاڤیەکا بارانا نیسانێ
باشترە ل ملکێ خوراسانێ

هەگەر خزیران خنزری
چشتەک خو لبەر ناگری
بێجگە بەلگێ چولی و مێوا تری

هژدەی شاتێ
گەرتێ و باتێ
ئاشێ عنتەر ئارڤێداتێ

ئیلونێ بسەڤیا چوونێ

تەباخێ گوری دچیت ژئاخێ

یارەبی هەیڤێت گولانا
تو نەدێ تەڤیکێت بارانا
پەزکۆکێت کویڤی یێ لبەر زانا.

ما بەینا تیرمەهـ و تەباخێ
تری کەفتە مشتاخێ.
مەها گولانێ
توی کەفتنە کولانێ

هەژدەی ئاداری
نەگرە لبهاری
هەتا بیست و چواری

چریا پاشی
دارو وەشی

لپەی ڤان گوتنێن مەزنان چەندین چیروک و سەربورو سەرپێهاتی هەنە وەک چ چێترە ژباگوردانێ زێری:

سەرهاتیا باگوردانێ زێڕ:

ڕۆژەکێ پاشایێ میرگەها ئامێدیێ ڤیا زانا و ئاقلداڕێن خو تاقیبکەتەڤە (جەرببینیت) دەمنزیکی بهارێ بو،باگوردانەک ژ زێری چێکر دانا نیڤەکا دیوانێ ئێک ئێکە ژ زانا و ئاقالدارێت خو پرسیدگوت کی دزانیت ڤی وەختی بهایێ قیمەتا ڤی باگوردانی چەندە کەسێ نەزانی وعیسێ ژی یێ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

ل پاشایی سلبوی.پاشی بەلاڤبوونا ڤێ پرسیارێ عیسێ گوتە مروڤەکێ هە ژارِ هە رە دەف پاشایی وبێژێ ئەز دزانم . مروڤێ هە ژار گوتەعیسێ چ بێژم دا پاش باوەر بکەت . عیسێ گوت بێژە:
(تاڤیەکا بارانێ ناف بەرا ئادارێ و نیسانێ چێترو ب بهاترە ژ هە می مالێ هندستانێ وباگوردانێ نیڤا دیوانێ)

کابرایێ هەژار چو دەف پاشایی و ئەف بەرسفە دا پاشیی، پاشی ئەو هە ژار خلات کر وگوتێ تە بخو زانی یا ئێکی بوتە گوتیە کابرایێ هە ژار راستی گوت کو عیسێ دەلا بوگوتیە کەیفا پاشای هات و فرێکر عیسێ ئینا دەف و خو پێک هاتن ل وێ رۆژە هە تا ئەڤروڤێ گۆتنێ دبێژن:

(تاڤیەکا بارانێ نافبەرا ئادارێ و نیسانێ
چێترە ل هە می مالێ هندستانێ
و باگوردانێ نیڤا دیوانێ)
بچەند رەنگێن دی هاتیە گوتن.
چێترە ل زێرێ هندستانێ
چێترە ل مالێ خورسانێ.

ژبو وەرزێن کو ژیان تێدا یا سەخت و دژوارە وەک زستانێ و هاڤینێ ژبەر گەرمایێ سەرمایێ چەند روژبخو دیارکرن وەک دیارکرنا زڤستانێ و روژێن دژوار بناڤێ گریان

گرییێن سالێ
دوو چلە هەنە

دڤان چل روژاندا هندەک روژ ددژوارن و دەم بو هاتیە دیارکرن ناڤ لێنایە گرێ.

١- چلێ گەرمێ ل هاڤینێ « ٤٠ » رۆژە.　　　٢- چلێ سەرمایێ ل زڤستانێ « ٤٠ » رۆژە.

زڤستانا ناڤ مزویریان ١٢٠ سەدوو بیست روژن دکەت ٤ چوار مانگ
چل چلەنە، چل پێش چلەنە چل پاش چلەنە.

١- سەرێ چلەی
٢- پیتو پاڤ
هەلبرین پیت و پاڤە
سالێ پالێ خو داڤە
٣- گەلاڤێژ
گریا گەلاڤێژێ
لاوا دبێنیت سەر تاتێ نڤێژێ
٤- ستێرەزەرکا سەرێ نیسانێ
ستێرەزەرکا سەرێ نیسانێ
دیا مەزن ببەنە قوینە بانێ
٥- کریا گیسکی
ترم ترم کانوینێ
بەز هندە بەردەرێ قوینێ
٦- زیپە
زیپەمە زیپە دارم
گەربارم یان نەبارم
ئەز هەرا سارم

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

٧- بێندلخه

بێندلخه

ناچیت بێ تلخه

٨- گولێنا نێری

٩- روژ ڤەگەریان

١٠- شەرو تەرازی

١١- کەپرەشین

١٢- عنتەر

عنتەره یێ ژمالا خو درکەڤیت یێ کەره

١٣- ئەیهوت

ئەیهوت ئەیهوت

بابێ کور فروت

دا ب دارو بەرخودا سوت،

دایێ کچ فروت

دا بکەزان و کەلوت.

١٤- خدر نەبی

کوردان دەم و گاڤێن ڤان گریان

دیارکرینه دزانن کانێ دێ سەقا یێ چەوا بیت

یان دێ بەفروباران هێن و چندەیان و سەدان

پەندێن زێرین لسەر ڤێ یەکێ گوتینە، باپیر بو

بابی وبابی بو کوری و کوری بو نەڤی و هەتا

روژا ئەڤرو ئەڤ پەندانە دوبارە دبنەڤە

دژیاناروژانەدا، خەلک مفای لێدبینیت. وەرزێن

سالێ

ناڤێن هەیڤێن کوردی ب کرمانجیا ژێری

ناڤێن هەیڤێن بەهارێ:

نەوروز، ئاخەلێوە، خاکەلێوە، دارپشکێو، هەرمێ

پشکێو.

گولان، شەستەباران، هیلانەمە، بانەمەڕ.

جوزەردان، بەختەباران، بارانوشان، بارانبڕان.

ناڤێن هەیڤێن هاڤینێ:

پووشپەڕ، پووشکاڵ، جوخینان، زەخیران،

خەزیران، کردارەمانگ.

خەرمانان، تیرمە، میوەگەنان.

گەلاویژ، تەباخ.

ناڤێن هەیڤێن پاییزێ:

گەلاڕێزان، ئیلون.

خەزەلوەر، باران پەڵە، چریە یەکەم.

سەرماوەز، بەروبەز، گردوز، چریە دووەم.

ناڤێن هەیڤێن زستانێ:

بەفرانبار.

ڕێبەندان، چلەشور.

ڕەشەمە، میشپەڕ.

ناوی ئەو مانگانەی کە هەڵبژێرراون و کران بە بناغە بو ناوی مانگەکان لەگەڵ بەرانبەرەکانیانا کە مانگی فەرەنگی و فارسییە:

ئەو هەیڤێن هاتین هەلبژارتن

ناوی مانگە کان:

کەژ	روژ	کوردی	فەرهەنگی روژئاوا	فارسی	بورج
بەهار	٣١	هەرمێ پشکوائ	٢١ەی مارت تا ٢٠ نیسان (مارس - اپریل)	فەرومردین	حەمەل
بەهار	٣٠	گولان	لە ٢١ی نیسان تا ٢٠ی مایس (اپریل - مایو)	ئوردیبەهێشت	سەور
بەهار	٣١	بەختە باران	لە ٢١ی مایس تا ٢٠ی حەزیران(مایو -جون)	خورداد	جەوزا
هاوین	٣٠	خەرمانان	لە ٢١ی حەزیران تا ٢٠ی تەموز(جون -جولای)	تیر	سەرەتان

هاوین	٣١	میوه گەنان	له ٢١ی تەموز تا ٢٠ ئاب (جولای -ئاغۆستوز)	مورداد	ئەسەد
هاوین	٣١	گەلاویَژ	٢١ی ئاب تا ٢١ی ئەیلول (ئاغستۆز - سبتمبر)	شەهریوەر	سونبوله
پاییز	٣٠	سەرماوەرز	له ٢١ی ئەیلول تا ٢٠ی تشرینی یەکەم (سبتمبر - ئوکتۆبەر)	میهر	میزان
پاییز	٣١	گەلاڕێزان	له ٢١ی تشرینی یەکەم تا ٢٠ی تشرینی دووەم (ئۆکتۆبەر - نۆڤمبەر)	ئەبان	عەقرەب
پاییز	٣٠	کەوبەردار	له ٢١ی تشرینی دووەم تا ٢٠ی کانوونی یەکەم (نۆڤمبەر - دیسمبەر)	ئازەر	قەوس
زستان	٣١	ڕێبەنان	له ٢١ی کانوونی یەکەم تا ٢٠ی شوبات (دیسمبەر - جەنوەری)	دەی	جەدی
زستان	٣١	چله	له ٢١ی کانوونی دووەم تا ٢٠ی شوبات (جەنوەری - فبریوەری)	بەهمەن	دەلوو
زستان	٢٨	نەورۆز	مانگ ٢١ی شوبات تا ٢١ی مارت (فبریوەری - مارس)	ئەسفەند	حووت

سەرسالا کوردی ژ نەورزێ دەست پێدکەتن

١. بهار:

١- نەوروز، خاکەلێو، ٣١ رۆژە

٢. گولان، بانەمەر، ٣١ روژە ٣- جوزەردان، ٣١ رۆژە

٢. هاڤین:

٤. پوشپەر، ٣١ رۆژ

٥. خەرمانان، ٣١ رۆر

٦. گەلاوێژ، ٣١ رۆژ

٣. پاییز:

٧. رەزبەر ٣٠رۆژ

٨. گەلارێزان، خەزەلوەر،٣٠ رۆژ

٩. سەرماوەز ٣٠رۆژ

٤. زستان:

١٠- بەفرانبار، ٣٠رۆژ

١١- ڕێبەندان، ٣٠رۆژ

١٢- رەشەمێ،٣٠رۆژ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکولینێن کوردی

ناڤێن هەیڤێن کوردی لدویف زاراڤان

ژمارە	سۆرانی	کرمانجی	کەڵهوری	لەکی	هەورامی
١	خاکەلێوە	نیسان	جەشنان	پەنجە	نەورۆز
٢	گوڵان	گوڵان	گوڵان	میریان	پاژەرەژ
٣	جۆزەردان	زەردان	حەزیران	گاکوور	چێڵکر
٤	پووشپەڕ	تیرمەهـ	پەرپەر	ئاگرانی	کۆپڕ
٥	گەلاوێژ	تەباخ	گەلاوێژ	مردار	گەلاوێژ
٦	خەرمانان	ئیلون	نوخشان	ماڵەژێر	ئاوەوەرە
٧	ڕەزبەر	جوتمەهـ	بەران	ماڵەژێر	دومابنە
٨	خەزەڵوەر	مژدار	خەزان	تۆلتەکن	گەڵاخەزان
٩	سەرماوەز	کانوون	ساران	مانگ سیە	کەڵەهەرز
١٠	بەفرانبار	چلە	بەفران	نۆرووژ	ئارگا
١١	ڕێبەندان	سبات	بەندان	خاکەلیە	رابڕان
١٢	ڕەشەمە	ئادار	ڕەمشان	مانگ لیە	سیاوکام

هەر یەک ژڤـــــان هەیڤـــــان ٣٠ ڕۆژی هەنە و ٥ ڕۆژێـــــــن داویـــــــێ دبـــــــن« ٣٦٥» ڕۆژچــــــوار ســـــــالان جـــــارەکێ دبیـــــــت ٦ڕۆژ، کرمــــــانجێن ژێــــــرێ دبێژنـــــــێ پەنـــــجە یـــــان « پەنـــجە مانـــــگ مە نەڤیایە ئەم بدرێژی لسەر سالنامەو ڕۆژمێران بچین چنکو بابەتێ مەیێ سەرکی کومکرن خرڤەکرنـــا گـــوتنێن مەزنـــانە لســـەر کەش و هەوای و دەم و گـــاڤێن ســـالێ.

زڤستان وەرزێ زڤستانێ ل ڕۆژا ١٤ کانوینا بچویک دەست پێدکەتن و لرۆژا ١٣ ئادارێ بدویماهیک دهێتن.

ل ئەرشیفا تەکیا شوش:

نڤیسینا بیرەوەریەکێ ژ لایێ رەحمەتی زانایێ ناڤدار (شێخ یونس شوشی) دزڤریت بو بەری (٢٧٣) سالا تێدا دیار دکەت کو رویدانەکا کێم وێنە یا سەیر رویدایە ئەویش هاتنا سررو سەقەمو بایەکێ هشک. کو تێدا خەلکەکێ زور ل دەڤەرا مە پێ مری لبەر باو باروڤ و سررو سەقەمێ.

هەر وەتف دیاردکەت کو رووبیارێ (شط) موسل هاتە بەستن (جەمدین) بقەدەرا (١٢) گەزا کاروانی بسەرا دهاتن ودچون و تێدپەرین بدەوارو بارڤە بو رەخێ دی یێ موسل بو ماوێ (٣٠) روژا یا ڤەکێشای.

هەر وەتف دەتە دیار کرن کو رووبیارێ خازری ل هەمان دەمدا هاتە مەهین و جەمدین ل بەر سررو سەقەمێ. ئەڤ ریدانە لبەرواری ئێکێ کانونا ئێکێ (١٧٥٦ز) بی هەتا بیستێ چللێ زڤستانێ بەردەوام بی.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

دبیتە دوماهیکا ربیع الاول سالا (١١٧٠) کوچی.

شێخ ایوب شیخ عزیز الشوشی
پێش نڤێژو وتار خوینو رابەرێ
تەکیا شێخ شمس الدین القطب
الشوشی

نەترسن زستانا سەرگێژینک
بترسن زستانا دووی هەژینک

ئەگەر هاڤین یا گەرمبیت
زستان دێیا ساربیت

چ روژا بارانە
ئەوێ رۆژێ زستانە

زستان هات
بەڕکا فقیرا دڕیا

زستان گورگێ بێ خودانە

ئاگر بابە
نابێت ڕابە

ئاگر فێقیێ زستانێیە

زڤستانان یێ شەرمەزارە
خودانێ باخچان

بە خوشی زستان و زەردەخەنەی دوژمن
باوەرنەکە.

دزێ پایزان
زڤستانان یێ دل بخەمە

بەفر

١. بەفر قەیدا مێرانە
٢. بەفرا هویر
خودهاڤێتە رانێت ستویر.
٣. بەفرا هویر
دویماهیا دویر.
٤. بەفر فعلا خو ناهێلیت.
٥. شواتێ بەفرو باتێ
کور ژداراتێ، کچ ل گیاتێ.
٦. بەفر حەلیا
لنگ وەشیا
٧. مروڤ چیت ناڤ دمینیت
بەفر چیت چیا دمینیت
گا دچیت گەلی دمینیت
٨. بەفرێ گژە گژە
خیالا کتکێ هەر ژژە.
٩. بەفر هەڤیرترشێ عەردییە
بەفر هێڤێنێ عەردییە
بەفر زبلێ عەردییە.
١٠. بەفراهویر
سحرا ژنا پیر، دگرانن.
١١. بەفر بێ بانینە
١٢. بەفرا سپیە، بەلێ کەرو
گولک بسەر دکەڤن.
١٣. بەفر بێتە ناڤتەنگێ
ناگەتە گوزەکا وی.
١٤. بەفر چیاییێن بلند دباریت.
١٥. بانێ تە چەندە
بەفراتە هندە.
١٦. بەفرا گولین
مێرێ کەفین
ژنا سلین
هرچا بنڕین
بارانا وشین
رووبارێ وشین
لێنەترسە.
١٧. کانینا مەزن
بەفرتێت بەژن بەژن
وەسا دچیت هەرووەک
ئاگرێ لبن.
١٨. کانینا بچویک
بەفرتێت پیچک پیچک
عردیڤە دبیت میچک
١٩. بەفر سەرا ببەت

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

ئەو هەردێ یاخو کەت
٢٠. بەفر زوزانا تێت رم رم
لدەشتێ شیندبن گەنم
چوتیار پێ دبنە حاکم
٢١. بەفرا گر
زوی ڤەکر.
٢٢. ئاداری
بستەکا بەفرێ هاتە خارێ
خونەگرت هەتا ئێڤارێ.
٢٣. بەفرێ چیا سپیکرن
گوندیان لیان نویکرن.
٢٤. هندی شوات ناڤ مهانە
دلێ پیرێ بکوڤانە
لنگان نادانیت لیانە.
٢٥. بەفرا زوزانا
بارانا نیسانا
دەواتا شڤانا.
٢٦. چیاییێت بلند بێ بەفر نینە
نهالێت کویر بێ ئاڤ نینە.
٢٧. باکوزویرکا کانوینێ
بەفرێ هاڤێتە کادوینێ.
٢٨. بەفرێ گرتن دول و نهال
ل رووبارا بو نالە نال
٢٩. بەفر حەلیا مان کەڤی
شینبوون دولک و زەڤی.
٣٠. بەفرا هویر
گەهشتە چوکێ و رانێ
ستویر
لێ درباز نابن پاشا و میر
٣١. بەرخ دبێژیت بدەنە من شیر
من پاڤێنە سەر بەفرا هویر
٣٢. چیاییێت بلند بێ بەفر نابن
دول و نهال بێ ئاڤ نابن
کچ لمالبابێ بێ یار نابن
٣٣. نیشانێت بەفرێ بانە
نیشانێت مرنێ تانە
٣٤. هەتاڤا دگەزیت
دێ بەفر کەڤیت
٣٥. گەر لواری بەفر نەهێت
هێش بو زڤستانێ زویە.

بەفروکێ

بەفروکێ بەفراڤێ
جەمەدێ و لێلاڤێ
سیسنوکا لبەرتاڤێ
شلنابیت خوناڤێ

بەفروکا گرکا
جەمەدا گرکا
ئەم چوینێ تەڤرکا
سەرخاترا کچکا

بەفروکا نزارا
جەمەدا نزارا
ئەم چوینێ ئێڤارا
سەر خاترا نازدارا
فلکلورە
تەلەفزیوونا وار

پیڤانا بەفرێ ل ناڤ مزویری بالا
ل جهێ مەترو سانتیمەتران

زڤستانا ناڤ مزوریان ١٢٠ روژە، دکەتە ٤ هەیڤ، چنکو حسابدارێن مزوریان چلە کریە ٣ بەش لەورا دبێژن(چل چلەنە، چل پێش چلەنە، چل پاش چلەنە)، پیڤانا بەفرێ ب لاشێ مروڤی بوو): بەرپێ، پاشپێ، کابەک، بەلەکەک، چوکەک، پشت چوکەک، بەژنەک، نیڤبەژن، چوار تبل، کەفەک، بستەک، نیڤ بست، گەزەک، نیڤ گەز)

شەڤەک بەسە بوزستانێ

لە زستانێ شەوەک
لە سواری هەوەک

لە زستان شە ویک
لە پیران تە ویک
لە بوران هە ویک

له زستان شەوێ
له پیران تەوێ

له زستان شەوێک
له سوار هەوێک
له پیران تەوێک

بەفر بێوڵکە
بەفر ئاودار
بەفر وشک

وشکە زوقم ئاسمان زریوەی تێی.
کرپوەیە سەرووەدەر نییە.
بەفرەسەر ناشکێ.
بەفر شلە.
بەفر شل بیوە.
بەفر ئاو کەفتگە ژێری.
زوقم دەس ژن لە درگای کەنۊ ئەرچنێ.
زوقم کەرکوڕی لە زک دایکا ئەرچنی
ماڵ وەماڵ ناکرێ کرپیوەس.
کرپوەگە سەرودەر نییە چاروا رێدەرناوا.

خاتوو زمهەریر؟
خاتوو زمهەریر ئەیژی پیرەژن لە بەر کەنۊ ڕەق ئەکەمەوە.
خاتوو زمهەریر سێ ڕۆژ بۆ برا گەورە و برا بووچکلەی ئەگیری.

ئەوەڵ چلەو ئاخر چلە مەڎلە ملە.

چلە گەورە چل ڕۆژە
چلە بۆ چک بیست ڕۆژە

لە زمسان شەوێ، لە پیران تەوێ.

خاتوون زمهەریر سێ ڕۆژ ئەوەڵ نەورۆزمانگە.
یەخ و یەخوەن.
یەخوەنان.

ڕچمانی.
ڕچیانی.
دەسم لە گوو چیۊ.
ڕەقی بەردەوە.
سەرماوسووڵە.
سەرماتووپێن.
کزەیەخی تێی.

سەمین ناز عەبباسی (ناوچەی لەیلاخ)

زستان بە بزن دەڵێ؛
یەک ڕۆژم مابی لە کانونێ
کلکت ڕەق دەکەم لە قونێ.

زستانان پینەو پەڕۆ
هاوینان ورد ورد بڕۆ

ئادار ناچی بێ دۆ
نیسان ناچی بێ جۆ

هاوین بۆیە زۆر خۆشە
کەس ناڵی مامە خۆت داپۆشە
لە مانگی ئاداری
بەفر بباری تا گێی داری
نامینێتە ئێواری

ماستی بەهارێ ئاوی روباری
ماستی پایزان لەبۆ عەزیزان

بەفر بێوڵکە
بەفر ئاودار
بەفر وشک
وشکە زوقم ئاسمان زریوەی تێی.
کرپوەیە سەرووەدەر نییە.
بەفرەسەر ناشکێ.
بەفر شلە.
بەفر شل بیوە.
بەفر ئاو کەفتگە ژێری.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

زوقم دەس ژن لە درگای کەنۆ ئەڕچنێ.

زوقم کەرکوڕی لە زک دایکا ئەڕچنی

ماڵ وەماڵ ناکرێ کرپووس.

کرپوەگە سەرودەر نییە چاروا ڕێدەرناوا.

خاتوو زمهەریر ؟

خاتوو زمهەریر ئەیژی پیرەژن لە بەر کەنۆ ڕەق ئەکەمەوە.

خاتوو زمهەریر سێ ڕۆژ بۆ برا گەورە و برا بووچکلەی ئەگیری.

ئەوەڵ چلە

ئاخر چلە

مەدەلە ملە.

چلە گەورە چل ڕۆژە

چلە بۆچک بیست ڕۆژە

لە زمسان شەوێ، لە پیران تەوێ.

خاتوون زمهەریر سێ ڕۆژ ئەوەڵ نەورۆزمانگە.

یەخ و یەخوەن.

یەخوەنان.

ڕچمانی.

ڕچیانی.

دەسم لە گوو چیق

ڕەقی بەردەوە.

سەرماوسووڵە.

سەرماتووپێن.

کزەیەخی تێی.

سەمین ناز عەبباسی (ناوچەی لەیلاخ)

زستان و ساردییەکەی و سەهۆڵ، بەستەڵەک، چلوورە، کرێوە، بۆران و بەفرە پرووشکە و بەفرە بووڵکە و بەفری ئاودار، شەڕە تۆپەڵ و گیرانی ملە، بوونەتە هەوێنی دەیان پەند و قسەی نەستەق، کە هەر کامەیان چیرۆک و سەربوردەیەکی

لەپشتە:

خوا تا کێو نەبینێ بەفری تێ ناکا

ئەگەر سەرما هات ئێمەش حازرین بلەرزین،

ئەمن بەفر نیم بتوێمەوە،

ئێواران هەوری سوور

سبحەینان ڕێگای دوور،

بارانی وردە وردە ڕەحمەتە،

بەفری ئێوارێ، بارانی بەیانی.

بەفر پشتی دە دەرکەی ناوە.

بەفر لە کوێستانان دەبارێ.

بەهارێ پەز، پاییزێ ڕەز، زستانێ ئەز.

بە زستان پینە و پەڕۆ، بە هاوین، قیت قیت بڕۆ.

پاش بارانێ کەپەنەک؟.

پارەکەی بۆ کردە وشتر، لەسەر سەهۆڵی نووسی و وەبەر تاوێی دا.

خودا سەرما لە قەدەر بەرگی دەدا.

دڵۆپەی مەکە (مەدە ناو قسەی خەڵکدا).

دڵۆپە ئاسن کون دەکا.

تەپڵی تەڕی تیدا نەماوە.

دراو سەهۆڵە و لەنێو دەستا دەتوێتەوە.

دڕۆیان مەکە بەفر دەبارێ.

زستان دەڕوا و ڕووڕەشی بۆ ڕەژی دەمێنێ.

زستان بەری هاویشت (ئەوپەڕی سەرما و هەیبەتی خۆی نیشان دا).

زستان دزە.

زستان شەوێکیشی مابێ، کاری خۆی دەکا.

سارد و سڕە.

سەرمای زستان هەر لە هەوەڵەوە دیارە.

سەگ بە سەرما قەڵەو دەبێت.

ساحیب باخ و بێستانان، شەرمەزاری زستانان.

سەرما هەموو شتێکی پێوەیە.

قسەی سارد محەبەتی گەرم دەبا.

کرێوە نەتبا.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

کووپێکم شیرێژ هەبێ، پشتی زستانی پێ دەشکێنم.

گەلاوێژ زستانی ئەنگووت (ئەستێری سیوەیل لە زستاندا بینراوە، واتە زستان چل و پێنجی تێپەڕاندووە و زەوی هەناسەیەکی گەرمی کێشاوە).

وەک بەفری سپییە.

((فەرهەنگۆکێک تایبەت بە بەفر و وەرزی سەرما))

ئامادەکردنی: فەرهەنگ قەرەنی.

لەم وەرزی سەرمایەدا زیاتر گوێمان لە چەند وشە و زاراوە و دەستەواژەی تایبەت بە بەفر و بەگشتی وەرزی سەرما دەبێت بۆ ئەوەی غەدر لە زمانەکەمان نەکەین و بەدروستی و لەکات و شوێنی خۆیدا بەکاریان بهێنین پێویستە ئەو وشانە بزانین. ئەمانە گەنجینە و خەزێنەیەکی پڕبایەخی زمانەکەمانن

- بۆران: باران و با
- بۆران پێچ: بەو کەسە یان بەو ئاژەڵ و باڵندەیە دەگوترێت کە با و بۆران هەڵی دەپێچێت و پاڵی پێوە دەنێت.
- پشوەبا یان شنە یان سروە: کزەبا.
- بای سەبا یان بای سەحەر: بای دەمەو بەیانیان.
- بای نەسیم: بای فێنکی بەهاران.
- بای وادە: ئەو بایەیە ١٨ ڕۆژ پێش نەورۆز هەڵدەکات و بەفری سەر شاخەکان دەتوێنێتەوە.
- خوناوە یان خوناوکە: بارانی زۆر ورد.
- کڕێوە: بەفری زۆر ورد کە دەگاتە سەر زەوی و دەتوێتەوە و نامێنێت.
- دامیاو: ئەو ئاوەیە لە ئەنجامی توانەوەی بەفر دروست دەبێت.
- نەواڵ: ئەو جۆگەلە ئاوەیە لە ئەنجامی توانەوەی بەفر دروست دەبێت.
- ڕەشانگ: پەڵەی ڕەشی ناو بەفر کە یان بەفر داینەپۆشیوە یان زووتر بەفرەکەی لەسەر تواوەتەوە.
- سایقە یان ئاسمانی ساو: ئاسمانی ساماڵ و بێ هەور.
- سلیخان: قوڕ و لیتە بەهۆی باران.
- سێڵاو یان سیاناو: قوڕولیتە بەهۆی ئاوەڕۆ و جۆگەکان.
- سەقەڕ: بەستەڵەک.
- شەپە: بەو چینە بەفرانە دەگوترێت کە لە ئەنجامی ماڵینی سەربان یان پاککردنەوەی ڕێگاکان لە بەفر دەکەونە سەریەک و تۆپەڵی گەورە دروست دەبێت.
- قەسرین یان کەسیرە: ڕەق هەڵاتن لە بەر سەرما و سۆڵ.
- کاو یان کاڤ: ئەو شوێنە قووڵەی کە لەنێو شاخدا بەفری تێدا کۆ دەبێتەوە.
- کەڕەسیسە یان پەلەتاتە یان پرووشە:
- کلوەبەفری زۆر ورد چینی یەکەمی بەفر کە بەر زەوی دەکەوێت.
- لابەز: کۆلکەدارێک کە لافاو ڕای دەماڵێت.
- وەیشوومە: سەرمای زۆر سەخت.
- بەستێن: کەناری دەریا و رووبار.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

- چلووره یان چیومزمه: ئاوی چۆڕاو بەهۆی سەرماوە بیبەستێت (شێوەی وەکوو پارچە شووشە وایە)
- پەستوان: بەفری پەستێندراو.
- جمین: هەرەسهێنانی بەفر.
- ڕنوو: کەوتنی بەفر لەژێر پێدا.
- زریان: بارینی بەفر کاتێک بایەکی بەهێزی لەگەڵ بێت.
- ڕێژنە: تاوەبارانی زۆر توند کە کاتەکەی درێژە نەکێشێت.
- شەستە: تاوەبارانی زۆر توند کە کاتەکەی درێژە بکێشێت.
- قەدەم: هەڵمی سەر بەفر کە بەهۆی تیشکی خۆرەوە بەرز دەبێتەوە.
- گەرمک: گۆمە ئاوێکی گەرم و مەند و تەنکە، کە لە زستاندا نەیبەستابێت و قاز و مراوی تیایدا مەلە دەکەن.
- گەواڵ: دەستە دەستەی هاتنی هەور بە دوای یەکدا.
- لەنگێزە: با و بارانی توند و بەهێز کەتوانای هەڵتەکاندنی دار و درەختی هەبێت.
- شەختە: توێژاڵی سەر ڕووی ئاو کە بەهۆی سەرماوە بیبەستێت و لە شێوەی جام و شووشەدایە.
- خووس: توێژاڵێکی وردە بەفری تەنکە دەوری دەفر دەدات.
لێراو: ئاوی سارد بۆ خواردنەوە لە وەرزی گەرمادا.
- قوتفین: ڕەق هەڵهاتن و مردنی مرۆڤ بەهۆی سەرماوە.
- شاپە: پارچەیکی گەورەیە لە بەفر کە لەسەر شاخەوە هەرەس بێنێ.
شەپە: تۆپەڵە بەفری خڕکەڵەی نێودەست.
- شلەپین: هەڵخلیسکان لەسەر بەفر.
- تۆفان: کاتی سەرما و بەفر و با.
- تەرزە یان تەزرە: دڵۆپەبارانی بەستوو بەهۆی
- نزمبوونەوەی پلەکانی کەش و هەوا.
- بەفرەشۆ: بەفرێکە لەگەڵ باران دابارێت.
- بەفرخۆرکە: خۆڵبارینی دوای بەفر بارین
- بەفرماڵ یان بەفرەلوو: دارێکی دەم پانی کلکدارە، بەفری سەربانی پێ ڕادەماڵدرێت.
- بەفرەسەر: کاتێک کە بەفر بارییێت و بەستبێتی مابێتەوە.
- بەفرەلووکە: جۆرە تەرزەیەکی دەنک درێژە.

ناڤێن سویلاقێ لویلاقە

* بەرزلیک
* بەرزەڵق (هەورامان)
* بەرزەڵقێ (هەورامان)
* بەسەڵووک
* بەیسە
* پلوسک
* تیغە سەهۆڵ (شارباژێڕ)
* تەندەرۆچک
* جلیت
* جەڵیتە (لەبەشێکی باڵەکایەتی)
* جلید
* جەریتە (هەریر)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

* جەلیت
* چلمە شۆرە (شارەزور)
* چلوورە (سلێمانی)
* چۆڕاوگە
* چیغە سەهۆڵ
* چێوە زمە
* خوس (هە ولێر)
* دەندەرۆچک
* شیشل توک (زاخۆ)
* زمەگلیلک) بارزان(
* زەمبەلیلك
* زەمبەکلیل (شەقلاوە)
* زەمبەگلولک (دەڤەری زێبار)
* زەمبەلولک (دەڤەری زێبار
* سخۆڵ
* سلەوە
* سولاوە شەختە
* سولیە ڕم (خۆشناوەتی)
* سولەڕمە
* سویلاقە
* سیخچە سەهوڵ (هەورامان)
* سیچقە
* سیخ (جاف)
* سیخچە (دەربەندیخان، شارەزوور)
* سیخە سەهۆڵ (ڕانیە، بیتوێن، شارباژێر)
* سیخەسۆڵ (پشدەر)
* سیخەسۆڵە (پشدەر)
* شلۆڤە
* شوشە جەڵیت (باڵەکایەتی)

زەمەگولیل دەڤەرا شێروان مەزن

* شووشە سۆڵ
* شووشە سەهۆڵ
* شۆڕابە (هە ولیر)
* شۆڕابە سەهۆڵ
* شۆڕۆکێ بوزێ (شکاک لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان)
* شیخە
* شیخە سەهۆڵ
* شیخەسۆڵ (سۆرانی موکریانی)
* شیخەسۆڵە (سەردەشت، ناوچەی پشدەر)
* شیشلتۆک
* شیشلتە
* شیشە سۆڵ
* شیشە جەلیتە (سۆران و دەوروبەری، کەرکوک)
* شەختە (هەریر، هە ولێر، کۆیە)
* شەختە جەڵیت (باڵەکایەتی)
* قەندیل
* کلیلەی پلوسک (بۆکان)
* کلیلەی گوێسوانە (بۆکان)
* کێرکەڵەگا
* کیرە کرولە
* گلیزە
* گلیلە
* گونە شەیتان
* لولالق
* لویلاقە
* میل (هەندێ ناوچەی هەڵەبجە
* میلە سەهۆڵ

هاڤین

لدویف حسێبا زاینی وەرزێ هاڤین ل ڕوژا ١٤ چواردێ خزیرانێ دەستپێدکەتن و لرۆژا ١٣ سێزدەی ئیلونێ بدوماهیک و ژ ٩٢ نەوەدوو دوو روژو ١٤ چاردە دەمهژمێرن، ژسێ مەهان« خزیران، تیرمەه-

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

گەلاڤێژ،تەباخ» پێکدهێتن.

١- هاڤین بابێ فەقیرو ژارانە
زستان بکورتانا
٢- هاڤینان چەم و رەز
٣- هاڤین دایبابە
٤- هاڤین مالبابە
٥- هاڤین چەکا جندیانە
٦- هاڤین گورگێ دینە
٧- هەوا سارە جلک ستارە
هەوا گەرمە جلک شەرمە
٨- هاڤین بخفتانا
٩- هات وختێ تبسک و هژیرا
مالێت مە خوشترن ژ مالێت
میرا
١٠- تبسک هژیر هەلاتن
مالێت مە وەکی بەرێ
لێهاتن
١١- بێرو تەرازی
کەرک و مازی
پێکڤە دکەنە گازی
١٢- بەرێ هاڤینێ
پاڤێژە کولینێ
١٣- سێزدەی کانوینێ
روژ بەرێ خو دەتە هاڤینێ
١٤- هاڤینان رەزوپەز
زستانان ئاگرو ئەز
١٥- سێزدەی ١٣ خزیران
روژ زڤڕی بەرێ خو دا زڤستانێ

بهار

لدویف حسابا زاینی، وەرزێ بهارێ ژ رۆژا ١٤ چواردەی ئاداری دەستپێدکەتن و لرۆژا ١٣ سێزدەی خزیرانێ بدویماهیک دهێت.

شەرێ ناڤبەرا نێرگزێ و گولسترێ
گولا بستری دبێ
ژیتە نێرگزێ تە بو لەزکرو تو شین بوی بەری هەمیان:
دیا سزێ
تەوەنەکر بهار
بزێ

١- نێرگزێ حەیاسزێ
تەوەنکر بزن بزێ

٢- نێرگزێ حەیاسزێ
تە وەنەکر بهار بزێ
نێرگز دبێژیتە گولا بستری:
وەیلە گولا گولەستری
تو لئەردی و وارا دخنزری
وەدیارە تو ژمن چێتری.
پا تو بو دەرکەفتی ماتو ژمن باشتری

٣- بزێ بزێ ح
دهێتە خوارن بساری، یا شرینە وەکی خەسێ، بزوری زاروکان دخوارن، لێ نە هەما داکەی و خۆی، بەلکۆ خارناوێ ژی یاسایا خۆ هەبۆ، بۆ

بزبزوک

ناڤێ کولیلکەکێ یە بهارا زوی ل خیزەلانکا سەرهەلددەت، چوار رەنگێن هەی بزوری سێ تانە تاک تاک دبنە چوارتاو پێنج تا
شێروانی دبێژنێ « بز، بزبزوک«
مزویری دبێژنێ « بابەلیسک، بزبزوک »هەرکی
بنەجە دبێژنێ «حەبەشوک«
نێروەی دبێژنێ « بزبزوک، بەر بەرێزک«
(بزبزوک، بەر بەرێزک)ئەڤ کولیلکە

نمونە ئەگەر ئێکێ چوار بەلگ پێڤەبان، دا بنکێ وێ گرن و بێژنێ،
»بزبزوکێ بزێ بزێ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکولینێن کوردی

چوار کارکا بینە
دۆ بارا من
دوو بارا خودێ.«

ئەڤجا دا دووبەلگان خون و دوویان ژی هێلن،
چونکو بنێ وێ کولیلکێ وەکی پیڤازێیە
ئەگەر بنڤە نابا دەرێ دا توڤێ وان قەتییێتن.

بزێ بزێ حەیا سزێ
تە وەنەکر بهار بزێ
یان
نێرگزێ حەیا سزێ
تەوەنکر بهار بزێ

٤- نێرگز نەبهارە
هەلهەلوک نەدارە
کچ نە شوینوارە

٥-کێرات نەدارە
نێرگز نەبهارە
زەڤیا بەدەری مولکەو
یادی بەیارە
دوتمام ژنەو خەلک یارە

٦- بهارە ل بادەرەشکێ
کەزیێن یارێ کەفتنە سەر لولەبا مەشکێ
دەم دەمێ دۆ کەشکێ.

٧- بهارا کەو دخوینن لنزارا.

٨- تەڤ تەڤوکێن بهارا
وەکی رەڤێن سیارا
داددەن شینو وارا
خوبدەنە بە پەسارا

٩- بهارێ بو عەمرێ تەیێ کورتە
خودێ مالا خرابکارا خرابکەتن

١٠- بهار کولیلکەکێ نابیتە بهار
کچ مال بابێ نابیت شوینوار
کورەمار نابیتە دوست و یار
بنسەڤیا نامینن بەرخ و کار

١١- کێرات نەدارە
نێرگز نەبهارە
زەڤیا بەدەری مولکەو
یادی بەیارە
دوتمام ژنەو
خەلک یارە

١٢- بهارە ل بادەرەشکێ
کەزیێن یارێ کەفتنە سەر لولەبا مەشکێ

١٣- ماستێ پایزا بدەنە عەزیزا
ماستێ بهارا بدەنە علەتدارا

١٤- تەڤ تەڤوکێن بهارا
وەکی رەڤێن سیارا
داددەن شینو وارا
خوبدە بەر تلێت دارا

١٥- نە کچ وارە
نە ئادار بهارە
نە کێرات دارە.

١٦- بهارێ خوتەرنەکە
زستانێ خو گیرونەکە.

١٧- بهار گولە
عەسل دلە

١٨- هەتا دبێژی بهار
دێبیتە هاڤین

١٩- سالا خوش ژبهارێ دیارە

٢٠- بزبزوک نەبهارە

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

نێرگز نەبهارە
بزێ بزێ حەیا سزێ
تە وەنەکر بهار بزێ
ئەی نێرگزێ حەیا سزێ
تە وەنەکر بهار بزێ

٢١- کولیلکا گیا تورو
بهار ئینا بدرو
نەماستەو نەفرو

٢٢- ئەوچیایێ مژلێنە
ئەو بهارا گیا تێنە
بلا بێنێ مەربێنە

٢٣- بهارا بێ باران
پەزما بێ خودان
شڤان ما بێ سەمیان
داڤ و دەهمەنێن بێریان
بتراشان ڤە مان.

٢٤- ئەگەر باری بهارە
ئەگەر نەباری قرەسالە

٢٥- چبهار بێ باران نابن
هەمی عەڤران بهار ناهێت

٢٦- بارانێت بهارا
خوبدە بەر دارا
بارانێت پایزا
خوبدە بەر تلێت گویزا

٢٧- بارانا بهارگوشتی

٢٨- شڤانێ بهارێ بلا یێ لەنگی بیت
شڤانێ پایزێ بلا یێ چەلەنگ بیت

٢٩- بهارا لپێش یا حەیوانایە
بهارا لپاش یا مروڤانە

٣٠- بلا بهارا کچک بام
هاڤینان چیچک بام
پایزا گورگ بام
زستانان کتک بام

٣١- بهار بهارا کێزکرولکێ یە.

٣٢- ئەگەر مژ ل عەردی دیاربوو
عەڤر ل عەسمانان بەلاڤبوو

٣٤- عەسمانێ ڤالا
مژا ل نەهالا

٣٥- کەرا نەمرە بهارە

٣٦- بهار بویکا سالایە

٣٧- چیچکا ویتانی
تە چ لحسابێ نەزانی
مالا خو خاربکر
یامن ژی لسەردانی

٤٠- ئەگەر سالا خوشبیت

٤١- ئەگەر سالا خوشبیت
هات نەوروزا سولتانی
لاندکا ساڤا بەنە بانی
خەش ناگەتە گیانی
خەش ناگەتە خودانی

٤٢- هەژدەی ١٨ ی ئاداری مەلکەزان هاتە خوارێ
پفکرە گیایێ بهارێ.

ی ئانکو دبیتە ی ئاخلێڤە و گیا سەرێ خۆ ژی ئاخێ هلددەت. پشتی هینگێ رۆژەکا نوی دێ هەلێت ی ئەوژی نەورۆزە.
هندەک ژی دەستپێکا بهارە دروست دکەنە روژا ٢٤ بیست و چواری مانگێ.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

٤٣- هەژدەی ١٨ ئادارێ
نەكرە ل بهارێ
هەت بيست چورێ

٤٤- نەورۆز لێ خلاس دبن دەعوەو دۆز هندی
بباریت نەدبیت هەڕی و نەدبیت تۆز.

٤٥- نەورۆزا سولتانی
لاندكا ساڤا ببە سەربانی
زەرەر ناگەهیت گیانی

نەوروز چ شەڤە چ ڕۆژ
چ نزارە و چ بەڕۆژ

٤٦- نە تەڤری دارە
نە نێرگزبهارە
نە كچ شینوارە
نە ژنا مێر یارە

٤٧- نە نیسان بهارە
نەكفریك دارە
نە كچ شینوارە

٤٨- شینبوونا كێراتێ نە بهارە
ژنا بمێر نەچدوستە و نەچ یارە

٤٩- نە هەلهەلوك دارە
نە نێرگز بهارە
نە كچ شینوارە

بكرمانجیا ژێری

چوالە درۆزن بەلاٚلووك عەیار كە كەوت
پشكوت بەهار هەی بەهار.
بكرمانجیا ژێری دبێژن بشكفتنا هەلالوكێ
نەبهارە

گەوالەی بوارێ
سەری گای دەگری
لە كلكی نابارێ.

هاڤین

لدویف حسێبا زاینی وەرزێ هاڤین ل روژا ١٤ چواردێ خزیرانێ دەستپێدكەتن و لرۆژا ١٣ سێزدەی ئیلونێ بدوناهیك و ژ ٩٢ نوەدوو دوو روژو ١٤ چاردە دەمهژمێرن، ژسێ مەهان« خزیران، تیرمەه-گەلاڤێژ،تەباخ» پێكدهێتن.

١- هاڤین بابێ فەقیرو ژارانە
٢- هاڤینان چەم و رەز
٣- هاڤین دایبابە
٤- هاڤین مالبابە
٥- هاڤین چەكا جندیانە
٦- هاڤین گورگێ دینە
٧- هەوا سارە جلك ستارە
هەوا گەرمە جلك شەرمە
٨- هاڤین بخفتانا
زستان بكورتانا

٩- هات وختێ تبسك و هژیرا
مالێت مە خوشترن ژ مالێت میرا
١٠- تبسك هژیر هەلاتن
مالێت مە وەكی بەرێ لێهاتن
١١- بێرو تەرازی
كەرك و مازی
پێكڤە دكەنە گازی
١٢- بەرێ هاڤینێ
پاڤێژە كولینێ
١٣- سێزدەی كانوینێ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

رۆژ بەرێ خو دەتە هاڤینێ

١٤- هاڤینان رەزوپەز

زستانان ئاگرو ئەز

١٥- سێزدەی ١٣ خزیرانێ

رۆژ زڤڕی بەرێ خو دا زڤستانێ

پایز

وەرزێ پایزێ لدویف حسابا زاینی لرۆژا ١٤ ئیلونێ دەستپێدکەتن لرۆژا١٣ سێزدەی کانونا بچویک بدویماهیک دهێتن، ژ ٩١ رۆژان پێکدهێتن. دناڤا سترانێن کوردیدا پیرە پایزوکێ جهێ خوگرتیە.

١- هاتن عەڤرێن پەشێمانان

٢- پایز هات بەرکا هەژارا دریا.

٣- شڤانێ بهارا دڤێت یێ لەنگ بیت

شڤانێ پایزا دڤێت یێ چەلەنگ بیت

٤- پشتی بارانێ کەری جل نەکە.

٥- بهارا خو تەر نەکە

پایزا خو گیرو نەکە

٦- تاڤیکێت بهارا خو بدەنە بەر قورمێت دارا

تاڤیکێت پایزا خو بدەنە بەر قورمێت گویزا

٧- باران هات بشرِی

گویێ بێ دەولەتی هورِی

٨- باو باران زوتێ

بێ فەلەکا گوتێ

٩- باران هات کەلشتییێت بانا قەشریان

١٠- ماستێ پایزا بدەنە عەزیزا

١١- ماستێ پایزا

بمەهینن ددیزا

بدەنە عەزیزا

١٢- ماستێ پایزا بدەنە عەزیزا

ماستێ بهارا بدەنە علەتدارا

١٣- عەورێ سووری ئێڤاران

گازی دکەتە جوتیاران

دروستکەن هویروباران.

١٤- عەور هاتنە بوتان

گرێدەن گاو جوتان

ئەگەر چو جەزیر

خو بگێشنە کونێت کویر.

١٥- عەیدا سلیڤە

لاندکا ساڤاو گایێ جوتی،

بکەنە دخانیڤە.

١٦- هات عەیدا سلیڤە

نەبێژە عەسمان وەکی زیڤە

ئاڤاهیێ دەرڤە بینە دخانیڤە.

١٧- هەگەر هات عەیدا سلیڤە

برنجێ خو بدوری بلا یێ شینبیت نیڤە نیڤە

زوی ببە دخانیڤە.

١٨- عەیدا سلیڤە

لاندکاساڤا و مالخویێ مالێ،

گایێ جوتی بکەنە دخانیڤە.

بەشێ دويێ

دەم و گاڤ دگوتنێن مەزناندا

١ كانوينا مەزن

ئەڤ مەهە ٣١ روژن . نيڤا زڤستانێ يە روژەك ژڤێ مەهێ بتنێ ياخوشە ي ئەوژى ١٨كانينێ كوتنەك سەر زارێ گيسكى هاتيە كوتن ي ئەوژى:

هەژدەى كانينێ

روژەكە ژ روژێن هاڤينێ

١- گريا گيسكى

ترم ترم كانوينێ

بەز هندە لبەر دەرێ قوينێ

٢- بارانێن كانوينا

دگرن قانوينا

٣- پێرِ پێرِ كانوينێ

بەزێ ماى بەدەرێ قوينێ

٤- بێ منەتى كانوينێ

ئەڤرو خوشترە لدوينێ

شختێ كانوينێ گيسكە، گيسك دبێژيتە كانوينێ:

٥- گيسكم گيسكێ كانۆنێ

بەزێ خومێ تقۆنێ

دێ بخو چمە سەدۆنێ

ئەڤرۆ دوماهيك رۆژا دەهكێت پێشى بۆ.

ئانكو دەهكێت بەرى چلەى.

٢٥ ى ١٢ سەرێ چلێ زڤستانێ يە.

بەرێ لگوندا دانعەمرا دگۆت؛

عەيدا فەلەى، سەرێ چلەى يە.

ئها سوباهى « عەيدا فەلەى» يە.

٧ رۆژ ژ كانوينا بچيك

٣١ رۆژ كانوينا مەزن

٢ رۆژ ژ شوواتێ

هەمى دبنە ٤٠ رۆژ.

حسابدارا دگۆت؛

كانوين دبێژيتە رەشەمێ:

٦- بدەمن دە روژا بقەر

داشەڤا بكەمە سا

روژێژى بەفر و با

بەزێ د قوينا گيسكيدا بكەمە كا

لدويف ڤێ يەكێ بەفر دباريت و گيسك دناڤا بەفرێدا دخەندقيت.

دۆن يان دوينە:

دەمێ بەفردهێت جهەكە دهێتە ڤەپەستان بپيان پاشان ئالفى بو پەزى لسەر داتينن.

٧- كانوينا قوين سوتوير

داقوتان تێرتوير

كرە دەر شاتكا فەقير

»چل پشتى چلا مالاخۆ ببە سەرێت ملا«

ئانكو، لوى دەمى رۆژێت ب حساب نامينن.

ئەوژى بڤى شێوەى:

١٠ دەهكێت پێشى

٤٠ رۆژ چلە

٤٠ رۆژ پشتى چلا

هەمى دبنە ٩٠ رۆژ زڤستان

هەكە هزرێت خۆ دڤێ حسابێ دا بكەى، ل ١٤ ى ١٢ دەست پێدكەت و ل ١٤ ى ٣ ێ بدوماهى دي ئێت.

١٤ ى ٣ێ ژى سەرێ مەها ي◌ادارێ و دەسپێكا

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەكولينێن كوردى

وەرزێ بهارێ یە.
لێ حسابەکا دی ژی هەیە دبێژیت؛
»چل چلەنە و بیست بەچە، هەشت زیپک و هەشت ڕیپک، هەشتێت دی لنک، دێ شین بن شیفک و دۆلک، گۆلکێ ساڤا گرێدە و روینە نک، شنوی دێ بتە بهارەکا بێ شک. «
ئانکو لوی دەمی چ رۆژێت ب حساب نامینن.
ئەوژی بڤی شێوەی:
١٠ دەهکێت پێشی
٤٠ رۆژێت چلەی
٢٠ رۆژێت بەچەی
٨ رۆژێت زیپک
٨ رۆژێت ڕیپک
٨ رۆژێت لنک

هەمی دبن ٩٤ رۆژ زڤستان
هەکە هزراخۆ تێدا بکەی، ل ١٤ ی ١٢ ێ دەست پێدکەت و ل ١٨ ی ٣ ێ بدوماهی دیئێت.
١٨ ی ئادارێ مەلکەزان هاتە خوارێ پفکرە گیایێ بهارێ.
ئانکو دبیتە یئاخلێڤە و گیا سەرێخۆ ژئاخێ هلددەت.
پشتی هینگێ رۆژەکا نوی دێ هەلێت یئەوژی نەورۆزە.
»نەورۆز .. لێ خلاس دبن دەعومو دۆز، هندی بباریت نەدبیت هەڕی و نەدبیت تۆز. «
»نەورۆزا سولطانی، لاندکا ساڤا ببە سەربانی، زەرەر ناگەهیت گیانی. «

٩- کانوینا قوین سوتویر
داقوتان تێرتویر
کرە دەر شاتکا فەقیر
هەر هوسان مەزن د بێژن

١٠- هەژدەی کانینێ
روژ بەرێ خو دەتە هاڤینێ

١١- کانینا پیر
بەفرێ خو هاڤێتە رانێ ستیر
ئانکو کانینا مەزن
رێ ئاسێ دبن

١٢- دیسا ژبەرکو رێە ئاسێ دبن
کوتیە بەفر قەیدا مێرایە

١٣- بەفرا کانینا مەزن
ب عەردیڤە د بیتە ئاسن.

دیساهەمی سال وەکی ئێك نین لەوما مەزنان ئەو ژی گوتیە:
١٤- کانینا مەزن بەفر هات رمە رم
وەسا چو وەکی ئاگر ل بن.

١٥- کانینا مەزن
بفر هات رمە رم
وەسا چوو
وەکی باران لبن.

ژبەر کو شەڤ هێشتا د رێژن و خەلەك ب نفستنێ ڤە د واستیت مەزنان گوتیە

١٦- خەونێت کانینا
وەکی ترێت ماهینا

ژبیستێ ٢٠کانینا مەزن . بەرام بەر ٢ شواتێ بجەیە.

١٧- گریا گیسکی
ترم ترم کانوینێ
بەز هندە لبەر دەرێ قوینێ

١٨- بارانێن کانوینا
دگرن قانوینا

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

١٩- پێر پێر كانوينێ
بەزێ ماى بەدەرێ قوينێ

٢٠- بێ منەتى كانوينێ
ئەڤرو خوشترە لدوينێ

٢١- هەژدەى كانينێ
روژ بەرێ خو دەتە هاڤينێ

٢٢- دزێت كانوينا
خويادبن هاڤينا

٢٣- ئەوژى ١٨كانينێ
كوتنەك سەر زارێ گيسكى هاتيە كوتن
ي ئەوژى
هەژدەى كانينێ
روژەكە ژ روژێن هاڤينێ.

٢٤- جهێ من چێكەن ل كادينێ
نەبێژن وەرە دەر ژكادينێ
هندى رۆژەك مابيت ژ كانوينێ.

●بەچە: ناڤێ بازرگانەكييە، ددەمێ سەرماييێدا ژمال دەردكەڤيت بسرو و سەقەمێ دمريت مرنا وى دەنگ ڤەدايە، ئەڤ دەمە بوى هاتييە بناڤكرن.
لەورا دبێژن بەچە ژمالا خو نەچە.

٢- شوات

١- هەژدەى شاتێ
كەو دخوينن دەرێن لاتێ

٢- هژدەى شاتێ
گەرتێ و باتێ
ئاشێ عنتەر ئارڤێداتێ

٣- هەژدەى شاتێ
كەو دخوينن گوندێ ساتێ
هەژدەى شاتێ
كەو سەر بەفرێ چوو دەرێن قاتێ.

٤- هەتا شات نەبيتە بيست هەشت
كەندوو لەند نابنە دەشت

٥- هەژدەى شاتێ
كەو دخوينن بنيا لاتێ

٦- هەتا شات نەبيتە بيست هەشت
كەندوو لەند نابنە دەشت

٧- بزوتەك دەستێ خو دگرت لناڤ كوژێئن
مالێ دگێرا دگوت:
ئەى شوباتا قوين ستوير
تە داكوتان تێر و توير،
شوباتێ تۆ هەرەدەر
ئادارێ تۆ وەرەسەر
زستان ٣/١٢ خەلاس دبيت
هندەك دبێژن ٣/١٣ بەر هندێ دبێژنێ سێزدەى
بدەر

٨- شازدێ شواتێ
بەفرو باتێ
لسەرێ لاتێ
دەنكێ كەوێ روبادتێ
دكەليێت كويردا دەنكێ گورگاتێ
ئەو كەوكرێ روباد و جەلاب نەبن مالاوى
بچيت بەر ميراتێ.

٩- روژا ٢٥سەرێ زيبانە ئانكو كژلوكا «٤»روژ
ب بەر شباتێ دكەڤن و«٤»روژ ب بەر ئادارێ
دكەڤن

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەكولينێن كوردى

١٠- ئەز زیپەمە زیپە دارم
هەکەر بارم هەکەر نەبارم
ئەز هەری سارم.

١١- بایێ زیپانە
مەمکێت قرێپکانە
ل کچکا دەرمانە
ل پیرەژنا شەڤ تانە

١٢- شواتێ کوتە ئاداری
سێ روژا بدەمن کیسکا ژ تەحتوکا ئینم خاری
کارك کەلەك دشیمن شفان پێ ڤە بێزار دبیت.

١٣- جل جلە
بیست بجەنە
شازدە جەمادن
هەشت قرێبیك
جوار هەنە
دووییێن دی لنك.

ئەڤان هەمیان لێکدە دبنە ٩٠روژ دنیا کەرم دبیت وخوش دبیت

١٤- شاتکا بشلوڤە
جەند هات هند جوڤە
ل هەیڤا شواتێ بەفرا شلوڤە، بەفرا باران دکەل جەوا دهێت خوارێ هوسا د حەلییێت ونا مینیت

١٥- شبات هات و بهورتی
ناڤ دلێ کیسکان بەز کرتی

١٦- شوبات ناجیت بێ کیبا
ئادار نا جیت بێ کول

١٧- شوباتێ سەی خوهاڤێتە بەر سیبەرا لاتێ

١٨- شوباتێ سەی خوهاڤێتە بەر سێبەرا کێراتێ

١٩- دەرکەت شات و شوت و شەمەندەر . بەس و میسا و ئەسکەندەر ژبن زولمێ هات نە زەر.

٢٠- کورکێ شوباتێ دەف ب خوینە

٢١- هندی شوبات ناڤ مەهانە
لیانا ڤەنەکەن ژپیانە.

٢٢- هەژدەی شباتێ کچ ژگیاتێ
کور ژ داراتێ
٢٣- شوباتێ سەچوو بەر سێبەرا کێراتێ

دبێژن روژا دوماهیکێ ژ شوباتێ کیسك ژکەیفادا خو دهەلاڤێژیت و دبێژیت
٢٤-ئەز کیسکم کیسکەلوکم
باهار هات وخشکوکم

٢٥- ترم ترم شوباتێ
ئادار ب سەردا هاتێ
ترا شواتێ ئادار هاتێ
ئانکو ئیدی فایدێ شوباتێ ناکەت ئادار هات.
کەر بێت هەیڤا شوبایێ ڤە دبن و دبێژیت

٢٦- خویشکا ئادار ب دەمن روژەکا سار دا کورێێ ل لگیسکی بکەمە دار.

٢٧- ترِ ترِ شواتێ
گولکێ پیرەفاتێ
ئادار بسەردا هاتێ.

هەروەسا دبێژن گیسکی گوتە کێراتێ و شەواتێ:

٢٨- تلیلی شواتێ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکولینێن کوردی

شاخكێ ل قوينا كێراتێ
شوات چوو ئادار هاتێ
هەروەسا شوات داخازێ ژ ئادارێ دكەتن دانەكێ روژێ بقەر بدەتێ ژ دەمێ خو دا تولا خو ل گیسكی ڤەكەت:

٢٩- كەكێ ئادار
بدەمن دانەكی بقەر
داگیسكی بكەمە بەر

٣٠- كەكێ ئادار
بدەمن دانەكێ سار
دا ئەز گیسكی پێبكەمە دار.

رەشەمە

١- رەشەمە هەدەر هەدەر
لمالامە هەڕەدەر
ئادار هاتە سەر
نیسانا ل بەرامبەر

٢- بەڕوشكێت رەشەمێ
خوشترن هەمی دەمێ

٣- رەشەمە رەشكا روییا
داكەتە كوارو كەندوییا
دێبینن خەرجێ جوییا

٤- رەشەمە رەشكا روییا
داكەتە كوارو كەندوییا
شەڕتینیت بیكو خەسوییا

٥- درێژ بونا روژێ
روژ دێ بنە سال
نان دێبنە نال
ژن دێبنە بەقال

د كرمانجیا ژێریدا

٦- رەشەمە تەنگەبەری شیو نان
زەخیرە كوتابوو لە كەندوان
رون نەما لە هیزدان
جا بو شەری بوك و خەسوان
دەستیان لە یەكتر كرد بە جوندان
لە ئاخیر دەست لە تیتكنان

٧- رەشەمە رەشكی روان
بەتار دەكا كەندوان
شەڕی بوك و خەسوان.

٣- ئادار:

نەوروز، خاكەلێو، ئاخلێوە، روزئەڤزون،هەرمێ، پشكويان، دارپشكێو، هەرمێ پشكێو.

نەوروز

هەگەر سالا نەخۆشبیت

ئەڤ شەڤە هات نەوروز
نە نزارە و... نەبەرۆژ
بەرۆژ بوونە ئالەرۆژ

هەگەر سالا خوش بیت

ئەڤ شەڤە هات نەورزا سلتانی
لانكا ساڤا بەرە سەربانی
خەش ناگەهیتە خودانی

ئادار دناڤا گوتنێن مەزناندا لناڤ كرمانجێن ژوریدا:

١- هەژدەی ئاداری،
هەشت بستێن بەفرێ هاتنە خارێ، ڤێرە نە بەریا ژەنگارێ
خو نەگرت هەتا ئێڤارێ
گا ڤەكوشت بە سێبەرا دارێ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەكولینێن كوردی

٢- هەژدەی ئاداریّ
نەگرە لبهاریّ
هەتا بیست و چواریّ

٣- هەژدەی ئاداریّ
مەلکەزە هاتە خاریّ
چیڤکیّ خو هژاندە بهاریّ

٤- هەژدەی ئاداریّ مەشکا لداریّ حەفت بستێن
بەفریّ هاتنە خواریّ هەتا نیڤرۆ سەچوو بەر
سێبەرا داریّ، لڤێرە نە بەریا ژەنگاریّ

٥- ئاداریّ ئاگر چێترە لساڤاریّ

٦- هەژدەی ئاداریّ نەگرە لبهاریّ هەتا بیست و
چواریّ

٧- هەژدەی ئاداریّ مەشکا لداریّ حەفت بستێن
بەفریّ هاتنە خواریّ هەتا نیڤرۆ سەچوو بەر
سێبەرا داریّ، لڤێرە نە بەریا ژەنگاریّ

٨- ئاداریّ، نیڤیّ گەرمیّ، نیڤیّ ساریّ

٩- هەژدەی ئاداریّ سە روینشتە بنیّ داریّ.

١٠- ئاداریّ بەفریّ گرت هەتا کوپیتکا داریّ
نەکێشا دانیّ ئێڤاریّ.

١١- هات هەژدەی ئاداریّ
مەلکەزان هاتە خواریّ
دیّ شینکەت گیاییّ بهاریّ.

١٢- هەژدەی ئاداریّ
نەگرە ل بهاریّ
هەتا بیست و چاریّ

١٣- هەشتی ئاداریّ
ئاڤ چوو گوپکێن داریّ.

١٤- دادا ئادار
روژەکیّ بدەمن یا غەدار
دا پیّ گیسکی دسەرگویفکی دا ببم
خوار.
ترن، ترن سباتۆکیّ
دەرکەتی ئاداروکیّ
من خاری گانگلوکیّ،

١٥- مەها شەواتیّ گوتە ئاداریّ
خوە هامانیّ ئاداریّ
بدەمن رۆژێن خەداریّ
دا ئەز کاریکی .. ژسەر لاتیّ بینم خاریّ

١٦- ئەی دادا ئادار
بدەمن رۆژەکا سار
دا کلکیّ، لگیسکی بکەمە دار.

١٧- گیسک دبێژیت شوباتیّ
تڕ ل سباتیّ
ئادار بسەردا هاتیّ.

١٨- شواتیّ گوتە ئاداریّ
بدەمن رۆژەک ژ ئەڤێت بهاریّ
دا ئەز حویرو روڤیا دگیسکیدا بینمەخار.

١٩- خوشکا ئادار
وەکی هەر جار
بدەمن روژەکا سار
دا ئەز گیسکی پیّ بکەمە دار.

٢٠- تڕ ل شواتیّ
ئادار بسەرداهاتیّ
گیسکی خو هاڤێتە لاتیّ.

٢١- ئەز گیسکم گیسکەلوکم
بهار هات و خشکوکم.

٢٢- ئادار هشکە کانی مەشکە.

٢٣- هەژدەی ئاداری

سەری داری
خوشترە لبنێ داری.

ئادار دناڤا گوتنێن مەزناندا لناڤ کرمانجێن ژێریدا:

١- ئادار حەسوودە
٢- ئادار مەشکەلەدار
٣- ئادار ناچێ بێدۆ
نیسان ناچێ بێ جۆ
٤- ئاداری دۆ لەداری
لێرەنە لە ژەنگاری
٥- ئادار نەینی خەتەری
نیسان نەینی زەرەری
هەر چەنگ و باری کەری
چەنگ دەبری باری کەری.
٦- دووباران لە ئاداری یەک لە نیسانێ
چاکترە لە مولکی خوراسانێ.

٧- یاخوا یا باوە قەتار
لەنیسان و لە ئادار
بارانمان بو بێتە خوار
وەک کوندەی سەر بەرو خوار.
٨- گاگرو بهارت هێنا بەدرۆ.
٩- هینی نیسان لەبۆ وەچە،
هینی ئادار لەبۆ گورە،
خوایە مرزامان بدەی،
یا باوە پیر خدرە.
١٠- لە ئاداری بەفرباری
تا گێی درای
نامێنێت تا ئێواری

٤-نیسان:

گولان،بانەمەڕ،جهان تاب،پترە خۆر،شەستباران، هێلانەمە، نیاسن بویکا سالێ یە

١- قەترەکا بارانا نیسانێ
بهاترە ژ زێرێن هندستانێ

٢- تاڤیەکا بارانێ دناڤبەرا ئادار و نیسانێ چێترە ژملکێ خوراسانێ
گریا ستێرەزەرکا سەری نیسانێ ٢٠١٧.٤.١

٣- ستێرە زە رکا سە رێ نیسانێ
دیا مە زن بینە قوینە بانێ.

٤- تاڤیەکا بارانێ ناڤبەرا ئاداڕێ و نیسانێ
چێترو ب بهاترە ژ هە می مالێ هندستانێ
و باگوردانێ نیڤا دیوانێ.

٥- قەترەکا بارانا نیسانێ
بهاترە ژ زێرێن هندستانێ

٦- تاڤیەکا بارانێ دناڤبەرا ئادار و نیسانێ چێترە ژملکێ خوراسانێ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکولینێن کوردی

٧- گريا ستێرەزەركا سەرێ نيسانێ ١-٤-٢٠١٧
نەترسن زستانا سەرگێژينك
بترن زستانا دووی هەژينك

٨- سپێدەهيێت نيسانێ
سارترن چلێ زستانێ

٩- ئاڤەتيكێت نيسانێ
خرابترە ژ نيڤەكا زستانێ.

١٠- هەكە بارانێت نيسانا ببنەكەر
ناڤ زەڤيا خو نەكەنە دەر

١١- بارانێت نيسانێ جحێلا دەرمانە
ل پيران شەڤ تانە.

١٢- سەرێ نيسانێ
بلا نهێت تافكا بارانێ
بزنا كويڤی يا لبەرزانێ.

١٣- چار شەمبييا سەرێ نيسانێ
روژ چو دەرگەها كەزانێ
خوشبو دەمێ سەيرانێ.

١٤- هندی نيسان ل ناڤ مەهانە
دلێ خودانێت رەزان بكوڤانە.

١٥- ئاڤە لورا نيسانێ
بگرە بو چلێ زڤستانێ

١٦- نياسنێ
دەو ل كيسانێ
لدەرێ مالا هەمی پياسنێ.

١٧- كابانيێ نەزانێ
كا روينێ نسانێ
بەرێ خو بدە جيرانێ.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەكولينێن كوردی

دڤێ هەیڤێدا ژ ١١ / ٤ تاکو ١٩ / ٤ دڤان رۆژاندا هریا پەزی خلولە دبت، وهریا نوی بو دهێت.

کرمانجیا ژێری دبێژن:

١- نیسان بەقورێ گرت دیسان

زێرێ سه رێ دیوانێ

گوتنێن مه زنان

بەرامبەر جەهی دبێژن دەمێ جهە لبەر بارنێ دکەڤیت

٤- ئەگەر کەفت عەیار
ببرە وەکی خیار
بەرامبەر گژو گیا دبێژن

٥- گولان

١- یارەبی هەیڤێت گولانا
تو نەدێ تەڤیکێت بارانا
پەزکۆکێت کویڤی ێ لبەر زانا.

٢- هندی گولان ناڤ مەهانە
دلێ خودان رەزا ێ بکوڤانە

٣- ناڤبەینا نیسانێ و گولانێ:
تەڤیەکا بارانێ
چێترە ژ باگوردانێ

٥- گولان مەهەکە رەشە روژ
نەگیایە نەژی پوش

٦- بەرامبەر دارو باری
مەها گولانێ
توی کەفتنە کولانێ

٦- خزیران

ئەڤ مەهە ٣١ سی و یەک روژە ل ١٤ تیرمەهێ هەتا ١٣سێزدەی تەباخێ یا زاینی.

ئەڤ مەهە ٣٠روژە ،ژ چواردەی ١٤ خزیرانا زاینی هەتا ١٣ سێزدەی تیرمەها زاینی.ئەڤ مەهە ب گەرمایێ یا بناڤ و دەنگە.

١- هەگەر خزیران خنزری
چشتەک خو لبەر ناگری
بێجگە بەلگێ چولی و مێوا تری

٢- هەگە خزیران خنزری
گیادێ کوزری

٣- خزیران خنزری
ئاڤ دشیفکارا کزری

٤- سێزدەی خزیرانێ نە ل چویچکێ نەل بارانێ

٥- سێزدەی خزیرانێ رۆژ زڤری بەرێ خۆ دا زڤستانێ.

٦- خزیران خنزری
گیا ل مێرگان کوزری
تشتەک نەما ژبلی خورنیفکێ و مێوا تری.

٧- خزێران خنزری
شیناهی بەهی ل عەردی گری.

٨- خزیران خنزری
بالەتە کەتە مێوا تری
چ خو لبەر نەگرت ژبلی مێواتری و بنا شافری.

٩- هەژدەی ١٨ خزیرانێ
تری دچیتە قەپانێ.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکولینێن کوردی

ل روژا بیست یەکێ زاینی ٦/٢١ روژ ڤەدگەرێن « رۆژڤەگەڕ»
هندەک ژی دبێژن روژا ٢٦/٧ بیستو شەشێ حەفت روژ دەست بکورتبونێ دکەن.

٧- تیرمەه

١- تەفسک و هژیر هەلاتن
مالێت مە وەکی بەرێ لێهاتن.
٢٨/ ٧ هژیر زور دبن.

٢- جوتەکێ کەوگیرا
هاتە هنداڤ تلێ شویرا
بو دەمێ کتک و هژیرا.

٣- تیرمە.. تری کەفتە بەرمە

٤- تیرمەهێ سەر کەچەلان دسوژیت

٥- ما بەینا تیرمەه و تەباخێ
تری کەفتە مشتاخێ.

هەشتی ٨ /٧ هەیڤا حەفت ژلایێ روژهەلاتێڤە
ستێرا تەرازی دخولقیت.

٨- تەباخ
ژ سی و یەک ٣١ رۆژان پێکدهێت

١- تەموزو تەباخێ
ئاگر دگریت ئاخێ
دوو درابت ژ ئاخێ

٢- مابەینا تیرمەه و تەباخا
تری کەفتە مشتاخا

٣- تەباخێ
تری کەفتە مشتاخێ

٤- تەباخێ گوری رابو ژئاخێ
مێویژ کەفتنە مشتاخێ

٥- تەباخێ ئاگر کەفتە شاخێ.

٦- تەباخێ گوڕی چو ژئاخێ
ژنوی مهی دگریت کماخێ.

٧- تەباخێ یێ بچیتە کماخێ
دێ بکەپیڤە کەڤیتە ئاخێ.

پەز دبێژن یان لسەر ئەزمانێ حەیوانەتان گوتییە

٨- بلا خودانێ من لتەباخێ یێ تاویبا
دا چولێ من یێ ئیلونیبا.
چونکو چولێ ئیلونێ خوشترەو یێ بێ توزە.

٩- تەباخێ مهی دگرن کماخێ.

١٠- مەها تەباخێ
نەکەڤە بەر کماخێ.

١١- تەباخێ تری کەفتە مشتاخێ
ئیلونێ بسەڤیا چوونێ.

رۆژا حەفتی تەباخێ ٨/٧ مانگا هەشت گەلاڤێژ ل باشورێ رۆژهەلاتێ دهەلێتن. ل روژا ١٥/٨ پازدێ هەشت هەتا ٢٠/٨ گەلاڤێژ دهێتە دیتن و گەرم دشکێتن. سەرێ تەباخێ هەتا ٩نەهێ تەباخێ بەچەیە هاڤینە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکولینێن کوردی

٩ -ئيلوون

١- هات عەيدا سليڤە
نەبێژە عەسمان وەكى زيڤە
ئاڤاهيێ دەرڤە بينە دخانيڤە.

٢- سێزدەى ئيلونێ
چاڤێت خو بنقينە
داسكێ تێوەرينە
نەبێژە هێش يێ شينە.

٣- هەگەر هات عەيدا سليڤە
برنجێ خو بدورى بلا يێ شينبيت نيڤە نيڤە.

٤- ئيلونێ بسەڤيا چوونێ.

٥- ئيلونێ پەز لكونێ
كوچەر لسەر چونێ

هەيڤا ئيلون و چرى و چرى
هەرسێ مەهێت پا ئيزا
خەو خوشن ل پاخلێت قيزا.

. ل ڤى دەمى خودانى ئەو دەرامەتێ ل زڤستانێ جاندى و نوكە درى و كوم كرى . و باخ و بيستان جنين و رەز ترى ژێ كرى - و فروتين . هەكەر بيكەك خاست با ل ڤێ مەهێ بيكاخو ڤەدكوهاست . ئەڤ كوتنە ژى ژبەر هندێ هاتيە كوتن هەرسێ مەهێت پا ئيزا
خەو خوشن پاخلا قيزا

. بەرو ڤاژى ڤێ كوتنێ
تەباخێ خو دير بێخە ژ كماخێ
ژبەر جوت بون نەيا بش بو ل مەها تەباخێ
. جونكە ئاكر دجيت ژئاخێ
و نقينا تەباخێ . دنيا كەرمە و نەيا كونجاى بو. بو نقينێ

٢- روژێن ١٦_٢٥دبێژنێ عيد سليڤە

ئانكو ئێدى دونيا سار بو و خەو لبانا خلاس بو پێتڤيە ل ژور بنڤن . و كا و لاندكا نەهێلنە ژدەر ڤە ژبەر سەرمايێ

٣- ئيلونێ ب سەڤيا چونێ .

ترى باش جێ دبيت و خەلك ب سەڤيا دجنێ . بارا پتر ل دەڤەرێن جياى جونكە دەشتێ زويكا دكەهيت نەوەكى دەڤەرێن جيايىنە

ل ڤێ مەهێ بەزى دكەنە د كوڤا و زنجا فە ب شەڤێ ناهێلنە ل كوتانێ ژبەر سەرمايێ . و دا ئێش پەزى نەكريت و نساخ نە بيت . جونكە ل ڤێ مەهێ پەز يێ ئاڤزە دا ل بەر نەهاڤێت . وەهەكەر

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەكولينێن كوردى

١٠- چریا ئێکێ

یان چریا پێشی

١١- چریا دویێ

چریا پاشی

١- شەڤێن چریا دویێ دێ چەوا خەلاسکەن:

مێویژو تریا

نانێ شریا

٢- چریا پاشی

دارو وەشی

٣- چریا سەرێ زڤستانا

حەیوان زڤرینەڤ کوتانا

٤- چریا پاشی

قیتێ خو ببە ئاشی

٥- شوات شین و شەندەر

کانوین و کین و کەندەر

١٢- کانوینا بچویک

کانوینا بچویک

١- بەفر دهێت پیچک پیچک

بعەردیڤە دبیتە میچک

خوش دبن ئاگرو کوچک

٢- یەلدە و بێلدەخە

هەچیێ دەرکەفت ژ مالا خوە

ئەو قاتلێ رحا خوە

٣- هەردوو مەهێت کانوینێ

حسابا خو بکە کادوینێ

گەرمکە جهێ نڤینێ

٤- گولک گولکێ کانوینێ

کوڕ کوڕێ هاڤینێ

بەشێ سێیێ

پێشبینی

گەلێ کورد لپەی ئەزموونێن ژیانێ زور پەندو سەربور ژ سروشتی و گیانلەبەرانوەرگرتینە ژبو شارەزابونا دەم و گاڤ و هاتن و چونا بەفرێ و باو بارانان.دەمێ لزستانان مژ کەفتە گەلیا دبیتە خوشی بتایبەت ل بهاران

دەمێ بەفرا پان بیت زوی دچیتەڤە، بەفرا هویر خودگریت.ئەڤەو دەیان نیشان و بویەرێندن.

١- زێدەبوونا زرکێت و ساتانگان ل وەرزێ هەڤینێ، هێماو ئاماژەنە بو وێ یەکێ کوزستانەکا سارو سۆڕو سەقەمە.

٢- هاتن و چونا تەیر و تەوالا، ل عەسمانی ژگەرمیانان بو کویستان و بەروڤاژی، بتایبەتقولنگ و رەشوێلە هێماو نیشانەنە ژبو گورینا کەش و هەوایێ سارو گەرم.

٣- هەبوونا گەرمەکا زور ل هاڤینێ

هێماو نیشانەنە بو زستانەکا سارو بباران.

٤- باو هوڕ ل زستانان نیشانە ژبو باران و زریانا.

٥- ل زستانێ دەمێ ئاسمان سافی بو ژ ئالیێ قیبلێڤە، با هات بزانە دەمەک کورت یانبەفر یان باران دهێت.

٦- ئەگەر ئێڤاریان ل زڤستانێ چیچکان چیوە چیو کرو تێک هاتن چوون، روژەکا نەخوشو تنگژیا دبیت.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

٧- هەروەسا برێکا ستێران حسابداران دەستنیشانا دەمی کرییە وەک ستێرێن « کاروانکوژ،پێرو، تەرازی، گەلاڤێژ»

هەرەسا دکرمانجییا ژێریدا ئەڤ یەکە بخویاتی دیار دبیت.

میلامۆک.. گروپێک لەئەستێرەن

لە ١٤چواردەی مانگی دوو دەردەکەون

حسابگرەوەکانی کوردستانی رۆژئاوا بەسەیرکردنیان

دەزانن هاوین چۆن دەبێ

ئەستێرەکان کەم وزیاد دەکەن و یان جێ گۆڕکێ دەکەن

یاخود مابەینیان دوورو نزیک دەبن

لە نۆئەستێرە تادوازدەدە ئەستێرە دەبن

بەلام هەمووسالْ هەرهەموویان دەرناکەون

......

حسابێکیتریشیان هەیە

جۆرە مشکێک لە جرج بچیک ترە لەمشکیش گەورەترە

سەری کلی تۆپەلە

دەردەکەوێ ئەگەر ئەو مشکە خاوێن بێ

بەری دارو درختەکان بێ بەرەکەت دەبێ

ئەگەر پیس بێ سالْ بەبەرەکەت دەبێ.

ناڤێن هندەک ستێران

١- گەلاڤێژ ناڤێ ستێرەکێ یە:

هەلاتنا گەلاڤێژێ

شەڤێدی ٥-٨-٢٠١٨ ستێرا گەلاویژ یا هەلاتی

هەمی سالا پشتی ٤٥ رۆژا ژ وەرزێ هاوینێ ئانکۆ هەمی سالا ژ شەڤا ٥ مانگا ٨ چلێهاوینێ دۆماهیک تێت و گەلاویژ دەرکەویت.

دگەلْ دەرکەفتنا ستێرا گەلاڤێژێ، شەڤێ کەش وهەوا فێنك بیت و مزگینیا نەمانا گەرمییاهاڤینێیە و فێنکبوونا کەش و هەوایە.

کەڤندا وەختێ گەلاڤێژ هەلات، خەلْکی پێشوازییەکا گەرم لێ دکرد، وەکی مژداسەرکەفتنێ بسەر گەرما هاڤینێ، بەلێ تازە نەك هەر پێشوازی لێ ناهێتە کردن، بەلْکیوەختێ وێش نزانن.

ستێرا گەلاڤێژ ئێکە ل رۆناهیترین ستێرا قەبارێ وێ دوو جا هندی رۆژێ یە، روناهیا وێ (٢٦) جارا ل رۆناهیا رۆژێ پترە.

لێ کۆ نۆ سالێت تیشکی ل رۆژێ یا دوورە، هەر لبەر هندێ روناهیا وێ ناگاتە ئەردی.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

دگەڵ هەلاتنا گەلاڤێژێ، چەند نیشانەیەکێت هەی ب ئاشکرا هەست پێ تێتە کردن:

١- هەردوو باڵندێت پەڕەسیلکە و حاجی لەق لەق کۆچ دکەن بۆ خوارێ و باشور، بەلێباڵندێ سلێمان پێغەمبەر بەروڤاژی ڤان دوو باڵندا کۆچ کەت، هەر کو هەست ب نزیکبوناگەلاڤێژێ کرد، دێهێتە جیێ وان و دێ جیێ وان گریتەڤە،
٢- هەر دارەکیش پەلکێت وێ وەریبن تێنادا، پشتی گەلاڤێژێ دوبارە دێ گەش بنەڤە،زەڤیش دێ نەرم بیت و باشتر دێ ئاڤێ ڕاکێشیت، باغ و بیستان و شیناتیش ئاڤەکاکێمتر دڤێت.
٣- پێش گەلاڤێژێ، وەختێ دارەکێ دبڕی ب سانایی تیقلێ وێ دێ لێڤە دبیت، بەلێپشتی گەلاڤێژێ ب زەحمەت تووڤلێ وێ دێ لێڤەبیت.
٤- کەڤندا وەختێ گەلاڤێژ هەلات، مەلەڤانی کێمتر تاتە کردنێ چونکە ئاڤ ساردتر دوونەخۆش بوون.
٥- ئێدی وەختی مازیانە و خەڵک دێ چنە ناڤ لێڕا و مازیا کەن.
٦- مەڕو ماڵاتیش هەست پێ تێتە کردن پشتی گەلاڤێژێ پتر ل شەڤێنێدا ل ئێکودونێزیکدبنەڤە، ئەڤەش نیشانا ڤێنکبونا کەش و هەواییە.

بهیڤیا سوود وەرگرتنێ ..بۆ زانین یا هاتیە وەرگرتن ل پەیجێ عەشیرەتا مزوریا بسوپاس ڤە.

٢- ستێرا کاروان کوژ:

دبێژن دەمێ کاروانی ستێرە دیتی ژویڤە درەنگە ها روژ هەلات لێ دراستێدا هێشەڤبوو، کارونێ خو هاژوت چوو، ژنشکێڤە کەفتە کەمینا نژدەڤانا، کوشت . لەورا ستێربناڤکریە کاروان کوژ.

٣- ستێرا پێرو

٤- ستێرا تەرازی: شازدێ ١٦ هەتا ٢٥ بیست و پێنجێ ئاداری شەرێ ترازیانە، ئانکوتەرازی و روژ دیەک چەرخدا سەنتەدا دەردکەڤن.

گرییێن سالێ

دوو چلە هەنە

١- چلێ گەرمێ ل هاڤینێ « ٤٠ » رۆژە.
٢- چلێ سەرمایێ ل زڤستانێ « ٤٠ » رۆژە.
زڤستانا ناڤ مزویریان ١٢٠ سەدوو بیست روژن دکەت ٤ چوار مانگ

١- چلە:
چل چلەنە، چل پێش چلەنە، چل پاش چلەنە.

٢- پیتو پاڤ:
هەلبرین پیت و پاڤە
سالێ پالێ خوداڤە

٣- گەلاڤێژ
گریا گەلاڤێژێ
لاوا دبێنیت سەرتاتێ نڤێژێ.

٤- ستێرەزەرکا سەرێ نیسانێ:

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ستێرە زەرکا سەرێ نیسانێ

دیا مەزن بینە قوینە بانێ

٥- کریا گیسکی

ترم ترم کانوینێ

بەز هندە لبەردەرێ قوینێ

٦- زیپە

زیپەمە زیپە دارم

گەر بارم یان نەبارم

هەرا سارم.

٧- بێندلخە:

بێندلخە

ناچن بێ تلخە

٨- گولێنا نێری

٩- روژ ڤەگەریان

١٠- شەرو تەرازی

١١- کەپرەشین

١٢- عنتەر

عنتەرە دکوژیت گاو کەرە

١٣- ئەیهوت

ئەیهوت ئەی هوت

خلاسبوون هەردوو مەهکێت جوت

مە ئالفێ خو نەفروت.

١٤- خدر نەبی

خدرو ئەلیاس

سالبو خەلاس

گرێێن چلێ زڤستانێ

١٢- بەچە:

چل چلەنە چل پێش چلەنە چل بەچەنە

ژ یستێ(٢٠)مەهێ سەرێ [بچەی] و یا ڤێ مەهەێ هەتا(٢)شۆاتێ ـ مەزنان گوتیێ

بچە ژ مالا خو نەچە

بچە نێرەکەرێ ناڤ چیایە

ي ئەڤرۆ دوماهیک رۆژا دەهکێت پێشی بۆ.

ي ئانکو دەهکێت بەری چلەی.

سوباهی رۆژا يٍَمینی ٢٥ ی ١٢ سەرێ چلێ زڤستانێ یە.

بەرێ لگوندا دانعەمرا دگۆت:

عەیدا فەلەی، سەرێ چلەی یە.

يٍَها سوباهی « عەیدا فەلەی » یە.

٧ رۆژ ژ کانوینا بچیک

٣١ رۆژ کانوینا مەزن

٢ رۆژ ژ شوواتێ

هەمی دبنە ٤٠ رۆژ.

حسابدارا دگۆت؛

»چل پشتی چلا مالاخۆ ببە سەرێت ملا «

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکولینێن کوردی

يٰانكو، لوى دەمى رۆژێت ب حساب نامينن.
يٰەوژى بڤى شێوەى:
١٠ دەهكێت پێشى
٤٠ رۆژ چلە
٤٠ رۆژ پشتى چلا
هەمى دبنە ٩٠ رۆژ زڤستان
هەكە هزرێتخۆ دڤێ حسابێ دا بكەى، ل ١٤ ى ١٢ دەست پێدكەت و ل ١٤ ى ٣ ێ بدوماهيديٰێت.
١٤ ى ٣ێ ژى سەرێ مەها يٰادارێ و دەسپێكا وەرزێ بهارێ يە.
لێ حسابەكا دى ژى هەيە دبێژيت:
»چل چلەنە و بيست بەچە، هەشت زيپك و هەشت رپپك، هەشتێت دى لنك، دێ شين بنشيفك و دۆلك، گۆلكێ ساڤا گرێدە و روينە نك، شنوى دێ بتە بهارەكا بێ شك.«
يٰانكو لوى دەمى چ رۆژێت ب حساب نامينن.
يٰەوژى بڤى شێوەى:
١٠ دەهكێت پێشى
٤٠ رۆژێت چلەى
٢٠ رۆژێت بەچەى
٨ رۆژێت زيپك
٨ رۆژێت رپپك
٨ رۆژێت لنك
هەمى دبن ٩٤ رۆژ زڤستان بدويماهيك دهێت.

هەكە هزراخۆ تێدا بكەى، ل ١٤ ى ١٢ ێ دەست پێدكەت و ل ١٨ ى ٣ ێ بدوماهى ديٰێت .

چلە:
چل چلەنە،
چل پێش چلەنە،
چل پاش چلەنە
چل چلەنە بيست بچەنە،
بيست ژى قيل و قەوالەنە.

چل پشتى چلا،
مالێ ببەن سەرێ ملا.

چل چلەنە
بيست بەچەن
هەشت زيپكن

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەكولينێن كوردى

هەش قرییکن

هەشت ژی لنک

خوشبوون جوم و جەلالک

گای بەردەو روینە نک

دێ تێرخوت بێ شک

چڵ چلەنە

بیست بیت بیتکەنە

بیست زیبکن

بیست قرییبکن

بیست کنکن

هەتا راتبن شیڤک و دوڵک و نهاڵک،

گـای بەردەو رویـنە نــــک

چڵ چلە

بیست بچە

دە زلیپک

دە قرییک

دە ژی لنک

ژنویکا خوشدبن بەرئاڤ وشیڤک

پەزی بەردە دێ تێرخوتن تولک

١- کەریا نێری:

ل١مانگا١٢ دەستپێدکەت و

١٢/ ١٢ گولێنا نێریە

٢- چلێ کچکە:

ل ١مانگا ١٢ دەست پێدکەت و هەتا ٢١ مانگا ١٢ ب دویماهیک دهێت.

٣- چلێ مەزن:

١٢/٢١ دەست پێدکەت ٤٠ روژە ل ٢/٥ کوتای دهێت.

٤- گەلاڤێژ:

ل ٢/٥ دەست پێدکەت و ٢/١٠ بدویماهیک دهێت.

٥ -ستێرە زەرک:

ل٢/٢٠ دەست پێدکەت ٢/٢٣ خەلاس دبیت دوو سێ روژن

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

٦- گريا كەوى:

ل ٢/٢٢ دەست پێدكەت و ل ٢/٣٠ تڤاڤ دبيت

٦- گريا گيسكى:

٢/٢٤ دەست پێدكەت و ٢/٣٠ بدويماهيک دهێت

٧- پيتوپاڤ:

هەلبرين پيت و پاڤە

سالێ پالێ خوداڤە

٨- شەرێ تەرزيا

٩- روژ ڤەگەريان

١٠- عنتەر:

ژ (٢٥هەتا٣١)كانينا مەزن د بێژنێ عنتەر

ئەڤ روژە بترسبوون بو دەركەفتنا كاروانييان بو رێكێن دوير.

عنتەرە و جبەرە

يێ ژمالا خو دەركەفت يێ كەرە

عنتەرە و جبەرە

دكوژيت گاو كەرە

خودانێ بێ خەبەرە

١١- خدر نەبى:

خدر نەبى ژ ٢٤ هەتا ٦شەشى شواتێ دبێژنێ خدرنەبى

مەزنان گوتيە:

خاچ ۆ خدر نەبى

واى ل حالێ ويى يێ ل مالا خو نەبى

شەڤێ هەبى

تاشتێ تونەبى.

گەلاڤێژ

گريا گەلاڤێژێ

لاوا دبێنيت سەر تاتێ نڤێژێ

گريا گەلاڤێژ

لاوا هشک دكەت سەرتاتێ نڤێژێ

گەلاوێژێ گەلاوێژێ
کرمت کەونە کلێژێ
ئەگەر ئەز لجهێ تەبام
دا ژنان رەقکەم سەر تاتێ نفێژێ

زیپە
زیپەمە زیپەدارم
گەر بارم یان نەبارم
هەرا سارم
گەر بارم گەنم و کارم
گەر نەبارم بەرخ و کارم

ڕوژێ ناڤ دارە،
بێلدەو بێدلخە= ئەو ژی چەند روژەکێن ب حسێ بن د بەچەیدا ،لەو دبێژن
بێلدە و بێدلخە
ناچن بێ تلخە.

یێ دەرکەڤیت مالا خوە
دێ بیتە قاتلێ رحا خوە.

ئەیهوت:
ئەو ژی ل دوماهیا زڤستانێنە روژێت دژوارن و پری بەفرن
ئەیهوت ئەیهوت
بابێ کور فروت
دا ب دارو بەرخودا سوت،
دای کچ فروت
دا بەنیشتو و کەلوت

بکرمانجیا ژێری
لدەشتا هەولێرێ و دەردورێن وێ ئەڤ دەمە دیارکرینە بو روژێن سورو سەرما:
١- بەندە و بەندرخە:
بەندە:
لـرۆژا چـوردەی ١٤ /١ مانـگـا ١ یەک دەسـتـپێدکەتن، لـرۆژا ٢٠ /١بیسـتـی مانـگـا یەک ١ بدویماهیک دهێتن.
بەندرخە:

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

لرۆژا بیست و یەکێ ٢١ /١ مانگا یەک دەستپێدکەت و ل روژا بیست و حەفتێ ٢٧ /١ مانگایەک بدویماهیک دهێت.

٢- مێرەم و ئوغەن:

مێرەم :

لرۆژا ٢٨/١ بیست هەشتێ مانگا یەک دەستپێدکەتن، لروژا ٣/٢ سێی دوو بدویماهیکدهێتن.

ئوغەن :

لروژا ٤/٢ چاری دوویێ مانگێ دەستپێدکەتن لرۆژا ١٠/٢ دەهەی مانگا دوو بدوماهیکدهێتن.

٣ - پیت و پاروز:

پیت:

لرۆژا ١١/٢ یازدەی دوو دەستپێدکەتن، لروژا ١٧/٢ هەڤدەی دوو بدویماهیک دهێتن.

پاروز:

لرۆژا ١٨/٢ هەژدەی دوو دەستپێدکەتن، لروژا ٢٤/٢ بیست و چواری دوو بدویماهیکدهێتن.

٤-خدرو ئەلیاس:

خدر:

لرۆژا ٢٥/٢ بیست و پێنجی دوو دەستپێدکەتن، لرۆژا ٣/٣ سێی مانگا سێ بدویماهیکدهێتن.

ئەلیاس:

لرۆژا ٤/٣ چوارێ مانگا سێ دەستپێدکەتن، ل روژا ١٠/٣ دەهەی سێ بدویماهیک دهێتن.

٥- سەرمای پیرەژن:

سەرما پیرەژنێ لرۆژا ١١/٣ یازدەی مانگا سێ دەستپێدکەتن، لرۆژا ١٧/٣ هەڤدەی سێبدویماهیک دهێتن.

پیتێ پیتکرد

سارێ فیت کرد

پیت و پاروز

ساربو ئاروز

خدر و ئەلیاس

ساربو خەلاس

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکولینێن کوردی

مێرەم دەبێنی
ئۆغەن دەشکێنی

کارۆکە دەلێن:
دەخوین کوریکێ نیسانێ
پێچکن دە قونێ زستانێ.
زستان دەلێتن:
رۆژەکێ لە کانونێ قەردەکەم
هین لە قونێ رەقدەکەم.

گریا بێلندەو بێنتلخە
گریەک ژگریێن زڤستانێ
لروژا ٢/٢ یا سالا نوی دەستپێدکەت، لدویف دەڤەران دەمێ وێ دهێتە گورین ب چەندروژەکان، یان دکەڤیتە نیڤەکا زڤستانێ ٤٥ چل و پێنجەمین روژا زڤستانێ یە، بێلندە، یانبێلندانە، دووماهیکا روژێن بەفرهاتنێ نە، خەلک دێ بەفریک، بێرکا بەفر هاڤێتن و دانن .
بێلندە: دانانا بێرکا بەفرێ ئەوا روژانە بەفر پێ لسەر بانا و بەر دەرگەها دهاڤێت، ئاخارەش پێ دهاڤێتە سەر بەفرێ.بێلندە پەیڤەک هەڤکرتییە ژ دوو وشان پێکهاتییە،
بێل مەرەم پێ بێروکە، خاکەناسە،پێمەرەیە
دانە مەرەم دانانا بێروکێ یەو
رزگاربوون و خەلاسبونا خەلکییە ژ بەفر هاڤێتنێ.
ئەڤەژی ژدوو پەیڤان پێکهاتییە
بێنتلخە: لڤان روژان هەر سەرمایە و دنیا دبێنیت و دبەستیت، زور جارا ئەو کومتل وگرکێن بەفرێ یان تلخێن بەفرێ دهێنە بێنان و بەستن و وەک جەمەدێ و شختەی رەقدبن.
رامان ژێ دوو وشێن لێک داینە
بێنان بەستان دگەل تلخە کومتلک کرکێ بچویکێ بەفرێ.

ل روژهەلاتا کوردستانێ لدەڤەرا سەردەشتێ شنو مەنگوران موکریان
هەرووسا لناڤا ئێزدیاندا وەک روژەکا خوش و جەژن دهێتە دیتن خەلک کومدبن و دەواتشای و هەلپەرکێ و هەسپسواریێ دکەن. ژکەڤندا زوری روژێن خوشێن کوردان ژسروشتی هاتنە وەرگرتن.
چەندین گونێن مەزنان و شعرو ڤەهینوکێن جوان بڤێ بونێ و بویەرێ هاتینە گوتنوەک :
بێلندانەو، رەشەمێیە
موژدەی بهاری پێیە

بێلندانە و بێلندانە
مەرگی سەهول بەندانە

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

رۆژێن بێندلخێ شەش رۆژن،

سێ رۆژ بەرکانینا بجیك دکەڤن سێ رۆژ بەر کانینا مەزن.

ژبەرکو ئەڤ مەهە کەلەکا ب حسابە لەومان مەزنان کەلەك گوتن ل سەر رۆژێن بێندلخێگوتینە

لدەڤەرێن چیایی و کویستانان دبێژن پشتراست نەبن کو بێلندە هات بەفر ناهێت زورجارا لڤان رۆژان ژی بەفر دباریت لەورا دبێژن:

١- بێلندەو بێنتلخە

ناچن بێ تلخە

سەربورو سەرپێهاتیێن دەم و وەرزێن سالێ:

١- سەرهاتیا باگوردانێ زێڕ:

ڕۆژەکێ پاشایێ میرگەها ئامێدیێ ڤیا زانا و ئاقلداڕێن خو تاقیبکەتەڤە (جەربینیت) دەمنزیکی بهارێ بو، باگوردانەک ژ زێری چێکر دانا نیڤەکا دیوانێ ئێک ئێکە ژ زانا و ئاقالدارێت خو پرسیدگوت کی دزانیت ڤی وەختی بهایێ قیمەتا ڤی باگوردانی چەندە کەسێ نەزانی وعیسێ ژی یێ ل پاشایی سلبوی.پاشی بەلاڤبوونا ڤێ پرسیارێ

عیسێ گوتە مروڤەکێ هە ژاڕ هە رە دەڤ پاشایی وبێژێ ئەز دزانم . مروڤێ هە ژار گوتەعیسێ ج بێژم دا پاش باوەر بکەت . عیسێ گوت بێژە:

(تاڤیەکا بارانێ ناڤ بەرا ئاداڕێ و نیسانێ چێترو ب بهاترە ژ هە می مالێ هندستانێ وباگوردانێ نیڤا دیوانێ)

کابرایێ هەژار چو دەڤ پاشایی و ئەڤ بەرسڤە دا پاشیی، پاشی ئەو هە ژار خلات کر وگوتێ تە بخو زانی یا ئێکی بوتە گوتیە کابرایێ هە ژار راستی گوت کو عیسێ دەلا بوگوتیە کەیفا پاشای هات و فرێکر عیسێ ئینا دەڤ و خو پێک هاتن ل وێ رۆژە هە تا ئەڤروڤێ گۆتنێ دبێژن:

(تاڤیەکا بارانێ ناڤبەرا ئاداڕێ و نیسانێ

چێترە ل هە می مالێ هندستانێ

و باگوردانێ نیڤا دیوانێ)

بچەند رەنگێن دی هاتیە گوتن.

چێترە ل زێڕێ هندستانێ

چێترە ل مالێ خوڕسانێ.

٢- سەرهاتیا گای:

خەلکێ گوندان بئەزمونێن خوییێن درێژو پەندوورگرتن ژیێن بەری خو، پێشبینیا بارینابەفرێ و بارانێ دکر، دبێژن ئێڤاریەکێ ئەسمان سورهنگڕیاو تنگژی، بابی گوتە کورێنخو بابوو، گای بینن داڤەکوژین، کوراژی گوتێ باب مەتنێ ئەڤ گایە یێ هەی دێ بوڤەکوژین، بابی گوتێ رابن گای بینن و گوهێ خو بدەنە من، گائیناو ڤەکوشت وهویرهویر کر گورکا ئاگری

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکولینێن کوردی

خوشکر هەتا تژی پەلێن سوور بوی، بەفرێ لێکر هەر جارجارە دا کورەکێ خو هنێریت سەربانی دا ژ بەفرێ بمالیت، دەمێ ماندی دبوو دهاتە ژورخو گەرم دکرو گوشت دخوار، هەتا سپێدێ حالێ کوران ئەڤەبوو، دەمێ روژ هەلاتی بەرێخودایێ کو دنیا یاهونی هەمیا سپی بووی دولک نهالک یێن راستبووی ژبەفرێ، بابدبێژیت کورێ خو باب لگوندی چدیارەیە، کور دبێژیت بابێ خو تنێ رەشاتیا هندەکقەلەرەشان یادیارە، باب دبێژیتێ نە باب ئەو قەلە رەشک نینە، ئەو بنکێن کاریتێن بانانەخانییێت هرفتی و بن بەفرێ کەفتی و گوندی یێن دبندا خەندقی،ئەگەر هنگوژی بانێ خونەرادابا ئەمژی دا مرین.

ئەڤ سەربورە ل زوربەی دەڤەرێن کرمانجان بژێری و ژوری یاهەی هەر دەڤەرەک بیا خودزانیت ئەوێن رێژا بەفرێ لێ یا زور بیت.

٣- سەرهاتیا شەڤا بزەنگل:

شەڤا بزەنگل یان شەڤەزەنگ

دبێژن بابەکێ ئەزموونـدار، چەنگا نێری، ژ حەفکا وی ڤەکرو زنگلا ستوێ وێبسەردارەکیڤە قایم کر و لبەردەرگەهێ دەرێ مالێدا چاندوو نقاند.، دەمێ بادهات دەنگێچەنگێ دچوو دژورڤە، شەڤێ بو باو باران و بەفر، بەفرێ و کولیپانێ لێکر، گاڤ دەنگێزەنگلێ کێم دبوو دا کورەکێ خو ژخەو راکەتن و هنێریتە سەربانی، هەتا بویە سپێدەببەردەوامی کورەک داچیتە سەربانی بەفرێ هاڤێژیت یێ دی دا هێتە خارێ، سپێدێرابوونەڤە کو هەمی گوندی یێن دبن بەفرێدا خەندقی تنێ مالا وان یا مای.

لەورا دبێژنە ڤێ شەڤێ شەڤا بزەنگل:

هندی شەڤەک کانوینێ مایە
دەنگێ زەنگلێ برپایە

٤- سەرهاتیا چیچکێ:

لپاش پازدەی شوباتێ ١٥/٢ مانگا دوو کوچەرەکی دیت چیچکەکی هێلینا خویا چێکریو دەنگێ ویتە ویتا وییە،

ڤەگەریا مال گوتە زاروکێن خو کاروبارێ خو بکەن دێ چینە زوزانا، زاروکێن وی گوتێباب هێش زویە دەمێ زوزانا یێ مای بەلێ بابی گوتێ مادەم چیچکان هێلین چێکرندەمە،

کارو کوکێن خو کرن و بەرەف زوزانا چون، برێڤە بو بەفرو باران بەفرەکا زور باری پەزدبەفرێڕا خەندقی، گوتە چیچکێ:

چیچکا ویتانی
تە چ لحسابێ نەزانی
مالا خو خرابکر
یامن ژی لسەردانی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

٥- سەرهاتیا عنتەری:

رۆژا هەشتێ ٨ هەتا سێزدێ ١٣ کانوینا مەزن یا زاینی دبێژنێ عنتەر.

ئەڤ ناڤێ زەلامەکییە، دڤان رۆژاندا دچیتە کاروانی، برێکێڤە دبیتە سورو سەرمایەکامەزن مروڤ نەشێت خو لبەر بگریتن، عنتەر بیر لوێ یەکێ دکەتەڤە هەر جارەکێحێشترەکا خو ڤەدکوژیتن و حویرگێ وێ دئینیتە دەر ئەو بخو دچیتە دزکێ وێدا هەتاگەرماتیا وێ بپارێزیتن ژ سەرماێ، بڤی رەنگی هەتا دانێ سپێدێ ٧حەفت حێشترێن خوسەردبڕیتن.

خو ژ سەرماێ رزگار دکەتن، هێدی هێدی خو گەهاندە مال،

برێڤە هزر دوێدا کر بزانیت کانێ کیش ژنا وی ژدل ئەو دڤێت یەک دوتمام بو یادیژی بیانیبو. ئەوا بیانی بسەر دوتمام ئینابو ژنەکا دڤخوش و زمان لویس و زمان شرین بوو، دمێلێ پرسی شڤێدی چەند جاران بویە عەڤر چەند چاران باران و بەفر، ژنا بیانی شەڤێ تێرخەڤ بوو، نەزانی مێر هەیە یان نییە، گوتێ هەمی عەڤربوو، مێری زانی درودکەت ودخەما ویدا نەبوویە، ل دوتماما خو پرسی دوتمامێ گوتێ هەتا سپێدێ ئەز دخەما تەدابووم ٧حەفت جاران بو عەڤربوو، ٧ حەفت جاران باران.ژنوی ژنا بیانی بەردا و کەیفا خوبدوتما خو ئیناڤە.

لەورا مەزنان ئەڤ چەند رۆژێن سارو دژوار بناڤێ عنتەری کرینە و گوتییە:

ژ (٢٥هەتا٣١)کانینا مەزن د بێژنێ عنتەر

ئەڤ رۆژە بترسبوون بو دەرکەفتنا کاروانییان بو رێکێن دویرو کاریگەریێ ل دەوروحەیوانان ژی دکەتن.

عنتەرە و جبەرە
یێ ژمالا خو دەرکەفت یێ کەرە

عنتەرە و جبەرە
دکوژیت گاو کەرە
خودانێ بێ خەبەرە

٦- سەرهاتیا بارانا خانان:

هندەک سالان دویماهیکا ترمەهێ بارانەک دهێت دبێژنێ بارانێن خانان، مەرم ژێ ئەوەدەمێ خانێ لەپزێرین هاتیە دورپێچکرن، د کەلا دمدمدا لومرزێ هاڤینێ، دوژمنان ئاڤسەروان ڤەگرت، دا ژتهنادا بخەندقن، وان ژی دوعا کرن ژخودای بارانەک بوش بوبباریینیت، خودای داخازو مرزا وان بجهئینا بارانەک باش باری و تێرئاڤبوون، هندەکدبێژن کانیێن ئاڤێ ژ ژەهرو خوین و عەداڤان بژوین بوون.ئاڤ خاڤین بوو.

کورد دبێژنە ڤان بارانان بارانێن خانان.

٧- سەرهاتیا پەزێ کویڤی و بەفرێ:

د سالەکێدا بەفرەکا گەلەکا زور باری پەزکویڤیان خودادا گەلیان، لێ گەلێژی تژی بەفربوون، پەز مەجبور بوون هاتنە ناڤ چەپەرو کوزێ مالباتەکێ، خودانێ مالباتێ دیت پەزکویڤی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

ين جوان قەلەوە، هێدى هێدى پەزخو ين كەهى فروت و ڤەكوشت، گوتن پەزێكويڤى باشترە، دەم و گاڤ بورين بەفر نەما بهار شينبوو، پەزكويڤيان جوت جوت خوبسەر تانوكيدا هاڤێتن و بەرف زنارو چيان چوون.لەورا خودانێ مالێ گوتن:

ين بيانى بدەرێ گوشتێ رانى

ناگريت وجا خودانى.

ين بيانى بو بكە قوربانى

بەرخى دگەل بەرانى

ناگريت وجا خودانى.

٨- سەرهاتيا ليانان:

دبێژن ل هەيڤا شەواتێ خەلكى باوەر نەدكر بەفر زور بباريت، لەورا سالەكێ بەفرەكا زورباری خەلك گەلەك پێ مرو خەندقى، ژبەر ڤى ديمەنێ ترسناك مروڤەكى گوتە زاروكێنخو:

» هندى شەوات ناڤ مەهانە

ل خوڤەنەكەن ليانە

بێ شك ئەو روژ زڤستانە.

هندى شوات لناڤ مەهانە

ليانا نەكە ژپيانە.

سويند خار كو چجاران ئەو ليانان ژخوڤەنەكەت هنديێ ساغە. سويند بتەلاقێن ژنا خوبانێ خوارن گوتن:

بهەرسێ تەلاقێت بانێ

هندى شەوات لناڤ مەهانە

هەگەر ئەز ژخوڤەكەم ليانێ

نەپايزێ نەبهارێ و زڤستانێ.

دويڤدا بهار هات و بەفر نەما، نەزانى كانێ دێ چكەتن ئەگەر ليانا دانيت دێ تەلاقێت ويكەڤن هەگەر ليان دپيادابن نەشێت بهێت و بچيت، دويڤدا مەلايەكى گوتى جوتەكێليانێن بچويك چێكەو بپشتا خوڤە بكە، تەلاقێت تە ناكەڤن.

٩- سەرهاتيا بناڤێ گيسكى:

كوردان لسەر دەڤێ گيسكى روژێن سارو سوڕ ديار كرنە، شەرێ گيسكى دگەل زڤستانێ يەدكەل هەيڤا كانوينێ و شەواتێ.

گيسك دبێژيتە كانوينێ:

ترم ترم كانوينێ

بەز هندە لبەر دەرێ قوينێ

پێڕ پێڕ كانوينێ

بەزێ مای بەدەرێ قوینێ

بێ منەتی کانوینێ
ئەڤرو خوشترە لدوینێ

گیسکم گیسکێ کانۆنێ
بەزێ خومێ تقۆنێ
دێ بخو چمە سەدۆنێ

کانوین دبێژیتە شواتێ:
بدەمن دە روژا بقەر
داشەڤا بکەمە سا
روژێژی بەفر و با
بەزێ د قوینا گیسکیدا بکەمە کا

دوماهیا زڤستانێیە دبێژن کەیفا پەزی هات کو بهارێ دەست پێکەت گیسکی خوناف دینێهەلاڤێت بێژن بەجەی هیڤی ژوێ روژا دیف خورا کر گوت نیڤدانێ خو بدە مە داگیسکی لناف دینی رەڤکەم، چونکو گیسکی دیت کو کێراتا شین بوی ئادار یا نێزیک بوی کوردانلسەر ناڤێ گیسکی گوتیە:
تر تر شواتێ
گولکێ پیرەفاتێ
ئادار بسەردا هاتێ

ڤەگێرانەکا دیدا گیسک دبێژیت
تلیلی شواتێ
شاخکێ ل قوینا کێراتێ
شوات چو ئادار هاتێ

شواتێ داخاز ژ ئاداری کرو گوتێ:
کەکێ ئاداری
بدەمن دانەکی بقەر
دا گیسکی بکەمە بەر
دڤەگێرەکا دیدا
کەکێ ئادار
بدەمن دانەکێ سار
دا گیسکی پێ بکەمە دار

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

دادا ئادار
رۆژەکێ بدەمن یا غەدار
دا پێ گیسکی دسەرگویفکی دا ببم خوار.
ترِن، ترِن سباتۆکێ
دەرکەتی ئاداروکێ
من خاری گانگلوکێ،

مەها شەواتێ گوتە ئاداری
خوە هامانێ ئاداری
بدەمن رۆژێن غەداری
دا ئەز کاریکی، ژسەر لاتێ بینم خاری

شواتێ گوتە ئاداری
بدەمن رۆژەک ژ ئەڤێت بهاری
دا ئەز حویرو روڤیا دگیسکیدا بینمەخار

١٠- سەرهاتییا ئەیهوت:

لروژا داویێ ژ کانوینێ ١/٣١ روژا ئەیهوتە

ئەیهوتە ئەیهوتە مەه بوونە جوتە
بابی کور فروت دا ب کولقلکەکی و سوتە
دایێ کچ فروت دا بکەزانەکێ و کەلوتە

دبێژن باب و کورا سەرێ پایزێ ئالفەکێ زور کومکر، دا لزڤستانێ بخو بفروشن و مفایلێببینن،چاڤێ وان ل گرانبوونێنە، مها کانوینا بچویک و کانوینا مەزن خەلاسبون ئالفنەفروت، کورا گوتە بابی مە زەرەرکر مە ئالفێ خو نەفروت گوتن:
ئەیهوت ئەی هوت
خلاسبوون هەردوو مەهکێت جوت
مە ئالفێ خو نەفروت.
بابی گوتێ:
هندی شەوات لناڤ مەهانە
لخو ڤەنەکە لیانە
بێشک ئەو رۆژ زڤستانە.

ئەیهوت ل دوماهیا زڤستانێنە روژێت دژوارن و پری بەفرن
لەورا دبێژن:
ئەیهوت ئەیهوت

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

بابێ كور فروت

دا ب دارو بەرخودا سوت،

دایێ كچ فروت

دا بكەزان و كەلوت.

ئەڤ سەربورو سەرهاتیە دناڤا كرمانجێن ژێریدا هەنە لێ هەر یەكێ لدویف زاراڤێ دەڤەراخو ڤەگێرایە.

١١- ستێرا كاروان كوژ:

دبێژن دەمێ كاروانی ستێرە دیتی ژویڤە درەنگە ها روژ هەلات لێ دراستێدا هێشەڤبوو، كاروێ خو هاژوت چوو، ژنشكێڤە كەفتە كەمینا نژدەڤانا، كوشت . لەورا ستێربناڤكریە كاروان كوژ.

ڤەگێرەكا دی دبێژیت:

كاروانی دەمێ ستێر دیتی لەز ل كاروێ دەوارێن خوكر وەسا هزركر درەنگە، لێ ستێرهەر دجهێ خودابوو، كاروانێ و ژماندیبووێ بێهێزبوو وەستیا.

١٢- سەرهاتیا بهار كولیلكەكێ نابیتە بهار:

دبێژن كورەك گوتە بابێ خو ئەزدێ چمە چیای، بابی گوتە كورێ خو باب، روینە خارێنەچە چیای هێشتا زڤستانە، كوری گوتە بابێ خو ئەز دێ هەرچمە چیای چونكو منئەڤرو گولەكا دیتی مادەم گول ڤەبوون ئەڤە بهارە، كور چوو سەرێ چیای، عەڤرێن رەشهاتن ئەسمانی بو قیرە قیرا عەڤران و چرفە چرفا برویسیان، باو هورا خو لێكدا، بو بەفروباران كور نەشیا ڤەگەریێت مال گوندی بدویفدا چوون دیت كو یێ شەپرزەو سورپریبووی، بهەر حال ڤەگەراندە مال و بابی گازندە ژ كورێ خو كرن و گوتێ باب چەند منگوتە تە بهار بگولەكێ نابیتە بهار، تە گوهێ خو هەر نەدا من هەتا تو هو پەریشانبوی. گەلەك دبێژن ئەو گول نێرگزە، هندەك دبێژن بزبزوكە، چونكو بەری بهار بهێت گولددەن.

بزبزوك

ناڤێ كولیلكەكێ یە بهارا زوی ل خیزەلانكا سەرهەلددەت، چوار رەنگێن هەی بزوری سێتانە تاك تاك دبنە چوارتاو پێنج تا

شێروانی دبێژنێ « بز، بزبزوك«

مزویری دبێژنێ « بابەلیسك، بزبزوك »هەركی بنەجە دبێژنێ «حەبەشوك«

نێروەی دبێژنێ « بزبزوك، بەر بەرێزك«

(بزبزوك، بەر بەرێزك) ئەڤ كولیلكە

دهێتە خوارن بساری، یا شرینە وەكی خەسێ، بزوری زاروكان دخوارن، لێ نە هەما داكەی و خۆی، بەلكۆ خارناوێ ژی یاسایا خۆ هەبۆ، بۆ نمونە ئەگەر ئێكێ چوار بەلگپێڤەبان، دا بنكێ وێ گرن و بێژنێ،

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

»بزبزوکێ بزێ بزێ
چوار کارکا بینه
دۆ بارا من
دوو بارا خودێ.«

ئەڤجا دا دووبەلگان خون و دوویان ژی هێلن، چونکو بنێ وێ کولیلکێ وەکی پیڤازێیەئەگەر بنڤە نابا دەرێ دا توڤێ وان قەتییێتن.

بزێ بزێ حەیا سزێ
ته وەنەکر بهار بزێ
یان
نێرگزێ حەیا سزێ
تەوەنکر بهار بزێ

نێرگز نەبهارە
هەلهەلوک نەدارە
کچ نه شوینوارە

کێرات نەدارە
نێرگز نەبهارە
زەڤیا بەدەری مولکەو
یادی بەیارە
دوتمام ژنەو خەلک یارە

١٣- سەرهاتیا بەچەی:

مروڤەک هەبوو زورێ زەنگین و دەولەمەند بوو، زوربەی روژان کاروانێ خو لدەڤەرکێ بودەڤەرەکا دی دهاژوت و بازرگانی دکر، ب کرینا متای، گویز و بایڤ، گەنم و جو، هەمیجورێن پێدڤیاتێن ژیانێ دگرین و دفروتن، لپاش کو چلە خەلاس دبیت، وەسا هزردکەت کوسورو سەرما نەما، کاروانێ خو ددەته رێ دڤێت لدەڤەرەکێ بو دەڤەرەکا دی بچیتن، برێڤەدبیتە سورو سەرما بەفرو بارن، بخو کارونێ خوڤە دناڤ بەفرێ و سەرمایێدا رەقدبن ودمرن، مرنا وی ل هەمی دەڤەران دەنگڤەددەت، چنکو کەسەکێ بەرنیاس و بناڤ و بانگبوو. لەورا ئەڤ چەند روژە بناڤێ ڤی بازرگانی هاتنە بناڤکرن، دبێژن:

»بەچە ژ مالا خو نەچە«

»چل چلەنە و بیست بەچە، هەشت زیپک و هەشت ڕیپک، هەشتێت دی لنک، دێ شین بنشیفک و دۆلک، گۆلکێ ساڤا گرێدە و روینە نک، شنوی دێ بتە بهارەکا بێ شک . «

ئانکو لوی دەمی چ رۆژێت ب حساب نامینن.

ئەوژی بڤی شێوەی:

١٠ دەهکێت پێشی
٤٠ رۆژێت چلەی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

٢٠ ڕۆژێت بەچەی
٨ ڕۆژێت زیپک
٨ ڕۆژێت ڕیپک
٨ ڕۆژێت لنک
هەمی دبن ٩٤ ڕۆژ زڤستان
هەکە هزراخۆ تێدا بکەی، ل ١٤ ی ١٢ ێ دەست پێدکەت و ل ١٨ ی ٣ ێ بدوماهی دیئێت .

١٤- سەرهاتیا حاجی لەق لەقێ:

دەڵێن دوو حسابگر واتا ئەوانەی وەرزەکان
دەزانن لەچ ڕۆژێک فەسل چۆن دەبێ
١ یەکەکیان دەڵێ ئەوشۆ لەق لەق دێ
واتا چلە بڕی دەکات
٢ ئەوەی تر دەڵێ نەخێر نایێ ئەگەر
لەق لەق ئەو هەلەیە بکات و بێت ئەوشەو
لەساردیان لەناولانەکەی شەختە دەیبەستێ و دەمرێ
١ ئەوەیتر دەڵێ نەخێر هەلەناکات و دێت و
ناشمرێ
ئەوەی دەیگوت دێ نیوەی شەو هەستا چوەدەرەوە تماشادەکات دنیا سپی دەچێ
لەشەختە . چوتەماشای هێلانەی لەق لەقیکرد سەیردەکات هەردوولەق لەقەکە
هاتینەوە بەلام لەگیان دەرچون بون
هەربەحال هەناسەیان دەدا لەسەرمان
هەردوو لەق لەقی برد لەناوخانوی کای دانان
بەیانی کەمێک پێش ڕۆژ هەلاتن
بەری هەلدان و چونەوە هێلانەکەی خۆیان
خەلک بەوشێوە لەق لەقەکانی دیت
چونە لای کابری حسابگر گۆتیان دۆڕاندت
ئەوەلەق لەق هاتینە نەشمردینە
کابرای حسابگر گۆتی وەرن دەچینە مزگەوت لەپێش مەلای تەلاق
فرەدەدەم ئەگەر ئەولەق لەقانە ئەوشۆ
لەناو ئەو هێلانە مابنەوە
کابرای حسابگری دووەم دەڵێ
بەخودای ڕاست دەکەی نیوەشەو
ئەمن بەخۆم ئەولەق لەقانەم بردە
ناوخانوی کایێ
بەفریایان نەگیشتبام ئێستا
مرد بون
بەڵێ ئاوا بون پیاوی ڕۆژانی ڕابردوو
هەم حسابیان ڕاست بو

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

هەملەگەڵ یکتر ڕاستگۆبون
ئەگەربشیان دۆڕاند بوایە

گاسورە
عەدالەت کەریمی
»لەپیران تەویلە لە زمسان شەوێک«

یا ئیمشەو شەوی گاسوورە ساڵانی پێش کە هەمیشە زمسان سەخت وبەفری فرە ئەواریلای ئێمە و وەشتە ڕۆژ بوایەو ئێوارە ناوچاوی بدایەوەیەکا گەورەکان لەبەر خۆیانەوەئەیاوت ئیمشەو شەوی گاسوورە، ئێژن هەر لەم ناوچەی ئێمە پیاوێک حەفت کوڕی بووەتەنیا گایەسوور ئێوارە تماشائەکات چە ئاسمان کوڕەکە درژەی ناوچاوی تێت بانگئەکات لەکوڕەکانو ئێژێت ڕۆڵە ئێژن ئا ئێژێ هادەی کوڕی باوکی گاسوور بێرن سەربیبوڕن و قلۆفلی کەن و بنوارێ دارم بۆ بێرنە لای کوانوەکە کوڕەکانیچ لەقەوڵی باوکیانئەکەن تەنیاگاسوور سەر ئەوڕن و قلۆفلی ئەکەنو تێرنیەلای کوانوەکە بۆ باوکیانەرئێوار بەفر دای ئەتریکێنێ یەک هەناس ئەوارێ بڵێ بانی ماڵ بەفر ئەیگرێت خەڵکیئاوایی هەرکەو ئەچنە بانی ماڵی خۆیان و دەس ئەکەن وەبان ماڵین هەرلەبەرۆ بانئەماڵنو تێنە خوارو دیسان دەچنەوە بان بان ئەماڵون بەفر هەر مۆڵەتیان نادات ڕێنکئەدەن کوڕی پیاوی خاوەن گاسوور دوو دوو باوکیان ئەیان نێرێتە بانی ماڵو بانئەماڵون تێنە خوار پیاو شانێ گۆشتی گاسووریان بۆ ئەورژێنێت و دووی تریانئەنێرێتەبان دیسان ئەودووەکە تێنە خوارو دوویتر ئەچێتە بان هەیان پیاوگۆشتیان بۆئەورژێنێ وئەیداتە خوردیان کوڕەکان تماشا ئەکەن خەڵکی ئاوایی ئیترڕێنکیان داو کەس ناتوانێت بێتە دەرلەماڵ هەرچی ڕێگەو بانە بەور دای پۆشیوە ئەچن وهانای ئاوماڵەکانیانەوە هەرچەنە تەقالائەکەن هیچیان پێ ناکرێ ئەزانن کوڕەکە خەڵکەلەناوئەچن تێنۆ بۆ ماڵی خۆیان و تەنیا خەریکی بان ماڵینی خۆیان ئەون هەتا ڕۆژئەوێتەوە پیاو گۆشتیان بۆ ئەورژێنێو ئەیان نێرێتە بان ماڵین ئیتر پلێک لە گۆشتیگاسوورنامێنێ بیداتە خوردی کوڕەکانی شانی دووایی کە دوو لەکوڕەکان تێنە خوارقنی شەفەق ئەداو ڕۆژ ئەوێتەوە تماشائەکەن زیرۆحی بەشەر لە ئاوایا دەرنەچوەخاوەنی گاسوور نەوێت،
ئیستە هەر هەیە لەنێوخەڵدا کە هەر ئێوارەیەک ئاسمان ناوچاوی بداوەیەکاو دایتریکێنێ ئێژن شەوی گاسوور

گاسوورە:

ئەمشەو شەوی گاسورە
لە گوندێکی کوێستانی لەو بناری چیایە، پیرەمێردێکی بە ئەزموون ودنیادیدە و کەشناس هەبوو، ئیوارەیەکی زستان هەر دەهات و دەچوو، یەکێک لە نەوەکانی گوتیباپیرە بۆ دانانیشی و قسەی خۆشمان بۆبکەی ئاوا ئارامت لێبڕاوە! باپیرە گوتی ڕۆڵەئەمشەو شەوی گاسوورە، بڕۆن بیکوژنەوە (سەری ببڕن)، هەتا بەیانی پیاوەکان نابێنوون، ئەمشەو شەوی بەفرماڵین و گۆشت خواردنە بەنۆرە بەفرماڵ (وەروەرە) بگرنەدەست و سەربانەکان بماڵن و کاتی پشوو گۆشت بخۆن.
....

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

- گاسور: گای جووت ڕەنگی سور، گاسور بە ئاگریش دەگوترێ پەندێکی کوردی هەیەدەڵی «تا گاسور هەستا گاڕەش ولاتی وێرانگرد»، گاڕەش واتە دوکەڵ.
- وەروەرە: بەفرماڵ « وەر: بەفر، وەور، وەری دووەم + بزوێن واتە بەفر هێن بەفرماڵ«

ئامانج

١- کومکرنا زێدەتر ژ ٢٥٠ گوتنێن مەزنان لسەر کەش و هەوای.

٢- شروڤەکرنا ١٢ سەرهاتی و بویەرێن تایبەت ب رۆژ ژمێرو دیارکرنا دەم و گاڤێن سور سەرمایێ و دورین و چاندنێ.

٣- کومکرنا وان پێشبینیێن کەڤنێن کوردان ب وەرزێن سالێ و باو بارانان ڤە.

٤- دیارکرن و شروڤەکرنا هندەک ستێران و گورینا هەوی.

٥- دیار کرن و شروڤەکرنا وەرزو هەیڤێن سالێ.

ژێدەر

پەرتووک:

١- سالنامەو ئاوێنەی کوردەواری، مەلا محەمەدێ عەلیاوی، بەرگی یەکەم، سالی ٢٠١٩.

٢- سالنامەو ئاوێنەی کوردەواری، مەلا محەمەدێ عەلیاوی، بەرگی دوویەم، سالی ٢٠١٩.

٣- مێژوویا سالنامێ دەمناسین دگوتنێن مەزنان دا، جەمیل محەمەد شێلازی،چاپا یەکێ ٢٠٠٧.

٤- فەرهنگوکا هەیڤان، ئیسماعیل سێگێری، چاپا ئێکێ ٢٠٢٠.

٥- گوتن و دەم ناسی د وەرزێن سالێ دا، عەبدولعەزیز خەیات.

٦- مشتاخا چیا، ژ گوتنێن پێشیا، مەلا مەحمودێ دێرەشەوی.

٧- خان و مان، سادق بهائەدین.

٨- هەمبانە بورینە، هەژار موکریانی.

گوڤار:

روشنبیری نوێ، عەبدولکەریم فندی

کاروان، وەرزی دوویەم فارس تاهر

ڤەژین، محەمەد ئەمین دوسکی

چاڤپێکەفتن و سودوەرگرتن:

١ -چاڤپێکەفتن ١٩٩٨ مەلا ئەحمەدێ گویزی

٢ -مفا وەرگرتن ژ هێرش کەمال رێکانی

٣- مفا وەرگرتن ل ئەحمەد نێروەی

٤- مفا وەرگرت ل موراد عەبدوللا زادە.

٦- ژ زاردەڤێ فەیسەل مێروزی. هاتیە وەرگرتن

٧- ژ زار دەڤێ فەیما دێزوی هاتیە وەرگرتن

٨- ژ زاردەڤێ مستەفا ئەحمەد هاتیە وەرگرتن.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

اوقات وازمان مقولات الاجداد

الملخص:

حسب الاحصائات الجديدة والحديثة فان ٧.٨ مليون نوع من المخلوقات يعيشون على الارض والانسان هو احد انواع هذه المخلوقات، وتصل نسبتهم بين هذه المخلوقات ٠.٠١%، وحسب احصاء سنة ٢٠٢١ فان عدد البشر وصل ٧.٨٤٦ مليار انسان، وياتي زيادة عدد البشر بهذه السرعة الهائلة على حساب نفوق الانواع الاخرى من المخلوقات، ولكن نفوق اي نوع من هذه المخلوقات هي نقطة توضيح لنفوق البشر، وهذا يثبت لنا ان العد والاحصاء في حياة البشر مهمة وضرورية جدا، منذ القدم قام البشر بتوضيح او تحديد وقت البداية والنهاية، وكل هذا يعود الى الاحداث والكوارث الطبيعية الضخمة، وليس البشر فقط هم من قاموا بهذا وانما العديد من المخلوقات الاخرى والكثير من هذه المخلوقات حاولوا ان يتناغموا مع الاجواء في الحياة ليحموا جنسهم من الانقراض، قاموا بالعديد من الخطوات في سبيل هذا الشيء من هجرة الى الاماكن الباردة والحارة وحسب احتياجهم للحفاظ على اجناسهم، اكتشف البابليون منذ القدم ان عدد مرات دوران القمر هو ١٢ مرة وان ظهور واختفاء القمر كان ياخذ ٢٩-٣٠ يوم وليلة، وحددوا توقيت الليل والنهار في في فصول السنة الاربعة ب ٢٤ ساعة وكل دقيقة ٦٠ ثانية، فقاموا بتحديد (سنة، فصل، شهر، اسبوع، نهار، ليل، ساعة، ثانية)، وحسب هذه الاكتشافات تم تحديد وتحضير العديد من التقويمات مثل (التقويم الشمسي، التقويم القمري، تقويم الشمس والقمر، والتقويم المتغير)

وبعدها تم تحديد وتقسيم التقويمات لاربعة اقسام (التقويم القديم، التقويم ئولي، تقويم شويى، التقويمات الحديثة)، فقامت الامم البشرية بتحضير العديد من التقويمات وكل امة تعتمد على احداث معينة خاصة بها وكان الاختلاف بين تلك التقويمات هو بداية النهار والليل، وغالبية هذه التقويمات قسمت السنة الى قسمين القسم الاول الفصل هو الحر والفصل الثاني هو البرد، وحددوا اربعة فصول واربعة اسابيع، وجعلوا السنة ٣٦٥ يوما.

الكورد كأمة قديمة لديهم تاريخ وتقويم خاص بهم، ويعتمدون في تقويمهم على دوران الارض حول الشمس في حساباتهم وذلك في ٣٦٥ يوم و ٦ ساعات، ويعود هذا الى يوم الانتصار على شاه ماديان المعروف باسم هوخشتر وبذلك تم القضاء على سلطة الاشوريين في نينوى القريبة من الموصل وكانت عاصمة الدولة الاشورية.

قبل ٧٠٠ سنة من ميلاد المسيح عيسى بن مريم عليه السلام حدث هذا الانتصار وهذا ما جعلهم يتخذون من هذا اليوم هو التقويم الكوردي، لكن الكثير من خبراء التاريخ الكوردي يقولون ان الكورد كان لديهم تقويمات اخرى لانهم بدأو حياتهم في كهف شاندر واطرافها وحاولوا التاقلم مع الكائنات الاخرى وجمع الاعشاب، وهم اصحاب اماكن تاريخية مثل حسنكيف واربيل، ويجعلون من يوم نوروز يوم تاريخي لكونه بداية تغيير اجواء الطقس وبداية لراس السنة الكوردية، وفي كثير من الاحيان استخدموا اسماء الكوارث والاحداث الطبيعية في تسمية السنين مثل (سالا گولبى، سالا بەفرا ستوير، سالا مرنى، سالا كولى)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

كذلك قام الكورد بتبيان وتحديد فصول السنة من خلال احداث حياتهم واعتمدوا في ذلك الاغاني والحكم والمواعظ القديمة في تسمية السنوات والفصول والايام، قام الكورد ايضا بتوقعات تغيير المناخ وهطول الثلوج والامطار وارتفاع درجات الحرارة وانخفاضها من خلال الاعتماد على توقيت هجرة الطيور و ظهور النباتات في فصول معينة، مثل توقيت هجرة طيور القولنگ من الاماكن الباردة الى الاماكن الحارة وبالعكس، ولديهم العديد من الاسماء حول هذه التسميات مثل (يجكى ويتانى و تەژ حسابى نەزانى مالا خو خرابكر و يامن ژى سەردانى)

وحسب تجارب الحياة استفاد الانسان الكوردي من الاحداث والعبر من باقي الكائنات في تحديد اوقات هطول الثلوج والامطار ومواسم الحر والبرد، عندما يكون هناك ضباب في الاودية في الاجواء ستصبح جميلة وخاصة في الربيع وعندما يكون الثلج سميكا فانه سيذوب بسرعة وعندما يكون خفيفا فانه سيبقى، والكثير من العبر والتجارب الاخرى ومنها:

١- عندما تكثر حشرة الدبور في الصيف فان هذه علامة على ان الشتاء سيكون برده قارسا جدا.
٢- عندما تهاجر الطيور من الاماكن الباردة الى الحارة وبالعكس وخاصة طيور القولنگ، فان هذه علامة على تغيير المناخ البارد والحار.
٣- عندما يكون الصيف حارا جدا فان هذه علامة ان الشتاء القادم سيكون باردا جدا وهطول امطار كثيفة.
٤- الهواء والغيوم علامة على الامطار، ويتم حساب ذلك من خلال التوقعات بظهور واختفاء النجوم .

وكذلك استخدم اسماء الفصول في العبر والحكم ايضا مثل (عندما يهطل المطر يكون الشتاء، لبن الربيع اعطوه للمرضى ولبن الخريف اعطوه للاعزاز، انا والشتاء الناري، صيف الزراعة والغنم) وفي نفس الوقت كتبوا العديد من الحكم والعبر عن اسماء الشهور والليل والنهار وتحديد ايام الشتاء والايام القارسة الباردة،

وهناك نوعين من الاربعينيات في فصول السنة عند الكورد، وفي هذين الفصلين هناك ايام صعبة جدا سواء كانت باردة او حارة، وهذين النوعين هما:

١. اربيعينية الحر ويكون صيفا ٤٠ يوما
٢. اربيعينية الشتاء ويكون شتاء ٤٠ يوما

قام الكورد بتحديد توقعاتهم عن الاجواء ويعرفون ان الجو سيكون حارا◌ او باردا◌ او ماطرا او هطول ثلوج، وقد قال الكورد القدماء المئات من العبر حول هذا الموضوع ويتداوله الكورد فيما بينهم حتى يومنا هذا ويستفيد منه الكثير من الناس، في هذا البحث قمنا بجمع ٢٥٠ عبرة وتوقع واقوال الاجداد بالاضافة ل ١٤ قصة وحدث عن تقويمات واحصاءات الاباء والاجداد بهذا الصدد.

الكلمات الدالة: *اوقات و ازمان، قصص السوابق، الجو، التقويم، الشمس و القمر*

the period and seasons of the year in the precedents' stories.

Abstract:

According to the new and modern statistics 7.8 :million Species of plants and animals live on Earth, including human beings and the number of humans living on the planet is 0.01%. According to the 2021 statistics, the number of humans in the world is 7,846 billion. The rapid increase in the number of people is on the extinction of other specie yes, any kind of extinction refers to the extinction of humans. This shows us that counting and recounting numbers and statistics is very important and fundamental in human life, and that humans have taken steps to determine the beginning and end of time, and that the creation of time by humans goes back to major natural events.

Not only have humans tried to find out and keep track of time, but many animals have also tried to adapt themselves to the climate of the area so that they do not have an eradicated descendant and species, including migrant birds travelling to cold and hot areas. In the old days, according to the return of the moon, through 12 times rising and setting, the Babylonians took 29-30 nights and days for each time ،in all four seasons of the year, day and night are estimated at 24 hours and hours are estimated at 60 minutes (years, months, weeks, days, nights, hours, seconds), and on this basis four calendars including annual, monthly, daily and monthly and changeable calendars are created.

Then the calendars are categorized into four points (old calendar, religious calendar, old - basic calendar , new and updated calendar } Various calendars have been created, each nation has their own calendar according to their events and knowledge of their scientists, the difference between which determines the beginning of night and day. But most of them have split the year into two parts, one hot and one cold, as well as split it into four seasons, twelve months and four weeks, making the year 365 days, every four years, 366 days a days.

The Kurds, who are an ancient nation, have their own Kurdish history and chronology, such as the chronology of Christmas and the solar calendar, they count it according to the return of the earth's rotation and according to the solar sphere, that dates back to the day when the Medes King (Huwakhshtar) destroyed the Assyrian authority in the city of Nineveh, near Mosul, the capital of the Assyrians.

700years before the birth of the Prophet Jesus Christ, peace be upon him, made this victory the first day of the Kurdish calendar, but many Kurdish historians and accountants believe that the Kurds had a calendar before this time, because they began to live around Shandar cave and attempted to domesticate the animals as well as collect the herbs and they own historical places, such as Hasankek and Erbil. The Kurds believe that Newroz is an historical day and since it's the day that weather changes, therefore they tried to acknowledge it as Kurdish New Year first days. Many time the natural events becoming the name of the year such as (starving year, thick snowing year, death year, boiling year). Throughout their life experiences, the Kurds have also determined the time of the year, and this reflected in their songs, verses, idioms and proverbs as well as used the names of month, year, season and days.

The Kurds have made several predictions for climate changes including raining, snowing, increasing and decreasing temperatures degrees through migrating the birds and growing some types of grass, during migrating storks from hot areas to cold areas or vice versa or there are stories and tales in this regard such as “oh sprayed sparrow you are fool, you enable me to catch you .”

In their life experience, they have taken many lessons and stories from nature, to learn about time, season, and the time of snow, wind and rain and ending of these. When in winter the fog falls into the valleys means there will be sunny and sky clear coming, or when there was wide snow, it will melt soon but when there is small portion of snow, it will resist more, these and tens other examples such as:

1. Increasing the insects and bugs during summer, refers to a very hard and cold winter.
2. Movements of birds on the sky from hot areas to cold areas and vice versa, particularly storks and crow family birds refers to changing hot and cold weather.
3. Extreme high temperatures during summer, refers to having a very cold winter.
4. Windy weather during winter, refers to heavy raining and flush floods.

Through the stars, the experts calculated the periods such as appearing and disappearing of certain stars such as (neutron stars, red giant and Sirius stars). They have also used the names of the season and months of the years within their idioms and proverbs such as names of the season “each day when there is raining, its winter”, “ feed the spring yoghurt to the patient people”, “feed the fall yoghurt to the beloved ones”, “during winter fire is for me, while during summer grape yard and herd”, meanwhile there are tens of proverbs on the names of the seasons. There are two 40 days. Determining the hard cold days of winter as knot. During the extreme cold 40 days in winter there are certain days determined as knot days.

1. There are 40 days as hottest days in the summer.

2There are 40 days as coldest days in the winter.

There are 40 forty, 40 before forty and 40 after forty.

Keyword: *period and seasons*, *precedents’ stories, weather, calendar, san and moon*